

Doğma, canım-varlığım qədər
sevdiyim Azərbaycanım
mənim qibləgahımdır

Heydər Əliyev

Qəzet 1921-ci
ildən çıxır

ŞƏRQ qapısı

Təsisçi: Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi və Nazirlər Kabineti

Sayı: 192 (20.846)

12 oktyabr 2013-cü il, şənbə

Gündəlik ictimai-siyasi qəzet

www.serqqapisi.az

Qiyməti 20 qəpik

“Heydər Əliyev lektoriyası”nın növbəti məşğələsi

“Oktyabr ayının 9-da keçirilən prezident seçkilərinin elan olunan ilkin nəticələrinə görə, cənab İlham Əliyevin yenidən Prezident seçilməsi Azərbaycan xalqının ümummilli lider Heydər Əliyevin dövlətçilik yoluna inamını ifadə edir. Seçkilərdə fəal şəkildə iştirak edən naxçıvanlı elm adamlarının seçimi də məhz cənab İlham Əliyev olub”. Bu fikirləri AMEA Naxçıvan Bölməsinin dək “Heydər Əliyev lektoriyası”nın “Ümummilli lider Heydər Əliyev və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi” adlı 56-cı məşğələsində bölmənin sədri, akademik İsmayıl Hacıyev səsləndirib. Akademik qeyd edib ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini əldə etməsinin 22-ci ildönümü ərəfəsində keçirilən “Heydər Əliyev lektoriyası”nın 56-cı məşğələsi ümummilli lider Heydər Əliyevin müstəqilliyimizin əldə olunması və qorunub saxlanılmasındakı xidmətlərinə həsr olunub. Ulu öndər Heydər Əliyevin 35 ildən artıq dövlət idarəçilik fəaliyyətinin və ümumilikdə, həyatının elmi şəkildə öyrənilməsi həm də Azərbaycanın müasir dövr tarixinin öyrənilməsi deməkdir.

Tədbirdə AMEA Naxçıvan Bölməsinin Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya İnstitutunun şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Emin Şıx-əliyev “Ümummilli lider Heydər Əliyev və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi” mövzusunda geniş məruzə ilə çıxış edib. Ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin “Müstəqillik bizim üçün ən böyük sərvətdir, ən böyük dəyərdir. Ancaq müstəqilliyi əldə etmək onu qoruyub saxlamaqdan, möhkəmləndirməkdən daha asandır” fikrini xatırladan məruzəçi ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunub saxlanılmasındakı misilsiz xidmətlərindən danışib. Vurğulanıb ki, Azərbaycanın bu gün həm daxili, həm də xarici siyasətdə qazandığı bütün uğurların əsasında ulu öndər Heydər Əliyevin dövlət idarəçilik konsepsiyası, müəyyənləşdirdiyi siyasi xətt dayanır.

Sonra məşğələ iştirakçılarını maraqlandıran suallar cavablandırılıb. Tədbirə AMEA Naxçıvan Bölməsinin sədri, akademik İsmayıl Hacıyev yekun vurub.

✎ Elnur KƏLBİZADƏ

Üçüz uşaqları olan ailə ilə görüş

Muxtar respublikamızda son illərdə həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində nail olunmuş sosial-iqtisadi inkişaf region əhalisinin normal həyat tərzinin təmin edilməsində başlıca stimül kimi dəyərləndirilir. İnkişafın bəhrələrini həyatımızın bütün sahələrində görmək mümkündür. Muxtar respublikada demografik vəziyyətə nəzər salsaq, bunun bir daha şahidi olarıq. 1 sentyabr 2013-cü il tarixə muxtar respublikada əhalinin sayı bir il öncəyə nisbətə 9023 nəfər və ya 2,1 faiz artaraq 433252 nəfər təşkil etmişdir. 2013-cü ilin yanvar-avqust aylarında 7082 körpə doğulmuşdur ki, bu da 2012-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 144 nəfər çoxdur.

Qeyd edək ki, doğulanların sayının ilbəil artması ilə yanaşı, son illərdə iki və üç uşaq dünyaya gəlməsi halları da çoxalıb. Bu sevincdən Culfa rayonunun Yayıc kənd sakini Həsən Quliyevin ailəsinə də pay düşüb. Daha doğrusu, həmin gün ailə ikiqat sevinc hissi yaşayıb. Belə ki, oktyabr ayının 9-da bu ailədə 12 ildən sonra üçüz uşaqlar dünyaya gəlib. Uşaqlardan biri qız, ikisi oğlandır. Uşaqların və ananın səhhəti

tam qənaətbəxşdir.

Bu münasibətlə Naxçıvan Doğum Mərkəzində tədbir keçirilib. Tədbirdə Naxçıvan Muxtar Respublikası əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri Cavid Səfərov çıxış edərək üçüz uşaqların dünyaya gəlməsi münasibətilə ailəni Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri adından təbrik edib. Naxçıvan Muxtar Respublikasının səhiyyə naziri Niyazi Novruzov, Ailə Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin müavini Aytən Məmmədova çıxışlarında vurğulayıblar ki, muxtar respublikada səhiyyənin inkişafı, onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, ailələrin hüquqlarının qorunması və onların sosial rifahının yaxşılaşdırılması daim diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu da əhali artımında mühüm rol oynayan amillərdir.

Tədbir iştirakçıları ailəyə hədiyyələr təqdim ediblər.

Qeyd edək ki, ailənin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi məqsədilə ünvanlı sosial yardım təyin olunub. Üçüz uşaqların anası Məahir Quliyeva onlara göstərilən diqqət və qayğıya görə minnətdarlığını bildirib.

✎ Xəbərlər şöbəsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçkilərinin ilkin nəticələri ilə bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının

MƏLUMATI

Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə 7 seçki dairəsindəki 316 seçki məntəqəsində səsvermə oktyabrın 9-da səhər saat 8⁰⁰-də başlanmış və saat 19⁰⁰-da başa çatmışdır. Fəaliyyət göstərən bütün seçki məntəqələrində səsvermə baş tutmuş hesab olunmuşdur. Səsvermə başa çatdıqdan sonra müşahidəçilərin də iştirakı təmin olunmaqla Seçki Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş qaydada səslər hesablanmış, müvafiq məlumatlar mütəmadi olaraq internet vasitəsilə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının İnformasiya Mərkəzinə ötürülmüş və seçkilərin yekunlarını əks etdirən məntəqə və dairə seçki komissiyalarının protokolları tərtib olunaraq 10 oktyabr 2013-cü il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyasına təqdim olunmuşdur.

Protokolların nəticələrinə görə, yüksək seçici fəallığı ilə keçən seçkilərdə muxtar respublika üzrə səsvermə hüququ olan 266537 seçicidən 219786 nəfəri, yəni 82,5 faizi iştirak etmişdir. Mütəşəkkilliklə keçən seçki prosesi nüfuzlu qurumların müşahidəçiləri

tərəfindən də izlənilmişdir. Səsvermə günü seçki hüquqlarının pozuntusu ilə əlaqədar aidiyyəti təşkilatlara heç bir şikayət daxil olmamışdır.

İlkin nəticələrə görə, Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə seçicilərin 90,3 faizi Yeni Azərbaycan Partiyasının namizədi **Əliyev İlham Heydər oğluna** səs vermişdir.

Digər namizədlərin muxtar respublika üzrə topladıqları səslerin faizləri aşağıdakı kimidir:

Həsənquliyev Qüdrət Müzəffər oğlu – 6,4 faiz
Məmmədov Sərdar Calal oğlu – 0,9 faiz
Quliyev Fərəc İbrahim oğlu – 0,8 faiz
Ağa-zadə İqbal Fəhriz oğlu – 0,6 faiz
Oruc Zəhid Məhərrəm oğlu – 0,5 faiz
Hacıyev Hafiz Ələmdar oğlu – 0,2 faiz
Həsənli Cəmil Poladxan oğlu – 0,1 faiz
İsmayılov İlyas Abbas oğlu – 0,1 faiz
Əlizadə Araz Məmməd Mubəriz oğlu – 0,1 faiz

Naxçıvan Muxtar Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının mətbuat xidməti

Gənclər hərbi xidmətə yola salınır

“Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının 2013-cü il oktyabrın 1-dən 30-dək müddətli həqiqi hərbi xidmətə çağırılması və müddətli həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçularının ehtiyata buraxılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11 sentyabr 2013-cü il tarixli Sərəncamına əsasən, dünən Naxçıvan Muxtar Respublikası Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin müddətli həqiqi hərbi xidmətə yola salınması mərasimi keçirilib.

Mərasimi giriş sözü ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin rəisi, polkovnik Səxavət Salmanov açıb.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni səsləndirildikdən sonra xidmətin rəisi bildirib ki, ölkəmizdə ordu quruculuğuna göstərilən dövlət qayğısı Silahlı Qüvvələrimizin hərtərəfli inkişafına və güclənməsinə səbəb olub. Bu gün Azərbaycanın ərazi bütövlüyümüzü qoruyan müasir və güclü ordusu vardır. Ordumuz istənilən anda işğal altında olan torpaqlarımızı azad etməyə qadirdir. Son illərdə orduya ayrılan xərclərin artırılması, ordu quruculuğu sa-

həsində görülən işlər, hərbi sənaye kompleksinin inkişaf etdirilməsi, ordunun müasir əsaslarla komplektləşdirilməsi bunu deməyə əsas verir. Həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində Silahlı Qüvvələrin maddi-texniki təminatı yaxşılaşdırılıb, şəxsi heyətin mənəvi-psixoloji hazırlığına, döyüş ruhunun yüksəldilməsinə diqqət artırılıb. Silahlı Qüvvələrin Naxçıvanda yerləşən hissələrində də yüksək şəraitin yaradıldığını diqqətə çatdıran Səxavət Salmanov onu da bildirib ki, görülən bu işlər çağırışyaşlı gənclərin hərbi hissələrdə nümunəvi xidmətinə imkan verib.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Mühəribə, Əmək, Silahlı Qüvvələr və Hüquq-Mühafizə Orqanları Vəteranları Şurasının sədr müavini

Heydər Heydərov, Naxçıvan Muxtar Respublikası ədliyyə nazirinin müavini Elnur İsmayılov, gənclər və idman nazirinin müavini Mirməcid Seyidov çıxış edərək bu əlamətdar hadisə münasibətilə çağırışçıları və onların valideynlərini təbrik ediblər.

Valideyn Baxşəli Əsgərov ordu sıralarına yola düşən gənclərə xoş arzularını çatdırıb, övladının hərbi xidmətə yollanmasından böyük qürur hissi keçirdiyini deyib.

Çağırışçılar adından çıxış edən Orxan Hüseynli Vətənə şərəflə xidmət edəcəklərinə, komandirlərinin tapşırıqlarını cən-başla yerinə yetirəcəklərinə söz verib.

Mərasim Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin səsləndirilməsi ilə başa çatıb.

✎ Səbuhi HƏSƏNOV

Cənubi Qafqaz respublikaları ilə Türkiyə arasında Qars müqaviləsinin bağlanmasıdan 92 il keçir. Qars müqaviləsi ilə Türkiyə və Cənubi Qafqaz respublikaları arasında digər məsələlərlə yanaşı, ərazi-sərhəd məsələləri həll olundu. Bu müqavilənin əsas müddəaları Moskva müqaviləsinin müvafiq maddələri ilə üst-üstə düşürdü. Qars müqaviləsi Moskva müqaviləsi ilə müəyyənləşdirilmiş müddələrin təsdiq edilməsidir.

Qars müqaviləsində öz ədalətli həllini tapan bir sıra məsələlər əvvəlki müqavilələrdə – Gümrü (Aleksandropol) və Moskva müqavilələrində də ya müzakirə olunmuş, ya da imzalanmışdı. “Böyük Ermənistan” yaratmaq üçün bir sıra torpaqlara iddialı olan ermənilər bu torpaqları əldə etmək üçün siyasi və hərbi vasitələrdən

Qars müqaviləsi muxtar respublikanın siyasi və tarixi taleyində mühüm rol oynayır

istifadə edirdi. Bu yolda onlara iri kapitalist dövlətləri kömək edirdi. Konkret olaraq, Azərbaycanın bir sıra ərazilərini, xüsusilə Naxçıvan ərazisini ABŞ, İngiltərə və Rusiya çox ciddi-cəhdlə Ermənistanla vermək istəyirdi. Ermənilər “böyük Ermənistan” uğrunda Türkiyə və Azərbaycanla müharibə aparırdı. Türk ordusu 24 sentyabr 1920-ci ildə ermənilərin hücumlarının qarşısını almaq üçün onlarla müharibə aparmalı oldu və həmin il noyabr ayının 18-də daşnakları məğlub etdi. Dekabrın 2-də Ermənistanla Türkiyə arasında Gümrü müqaviləsi bağlandı. Daşnaklar xəyallarında qurduqları

“böyük Ermənistan”ın ərazisinin İrəvan və Göyçə gölü rayonu ilə məhdudlaşdığını etiraf etdilər. Gümrü müqaviləsinin 2-ci maddəsində tərəflər Naxçıvan bölgəsi ilə bağlı aşağıdakı razılığa gəlmişdilər: Ermənistan Küktü dağı, Həməsür dağı, Qurdqulaq kəndi, Sayat dağı, Arpaçay evləri, Qəmərli dağı, Saray bulaq dağları, Ararat stansiyası, Araz çayı yaxınlığındakı Aşağı Qarasuyun töküldüyü yerdən keçən zolağın cənubundakı (Naxçıvan, Şahtaxtı, Şərrur) əraziyə, daha sonra referendumla təyin olunacaq idarə formasına və bu idarənin əhatə edəcəyi torpaqlara qarışmayacaq, indiki ərazidə, hələlik,

Türkiyənin himayəsində yerli idarə yaradılacaqdır.

Müqavilənin 12-ci maddəsinə əsasən isə Türkiyə hökuməti Şərrur, Naxçıvan, Şahtaxtı və Culfa yolu ilə tranzit işlərinin sərbəstliyinin təminatını öz üzərinə götürmüşdü. Gümrü müqaviləsinə görə, Dəvəli və Arazdəyəndən başqa, bugünkü Naxçıvanın sərhədləri, demək olar ki, müəyyənləşdirilmişdi. Lakin nədənsə tarixən türk bölgələri olan Uluxanlı, Qəmərli və ən başlıcası isə 1920-ci ilə qədər Naxçıvanı erməni hücumlarından qoruyan Böyük Vədi və ətrafındakı bir çox kəndlər ermənilərə verilmişdi. Bunun nəti-

cəsində Naxçıvanın şimal-qərb sərhədi Dəvəli olmuşdu.

Ermənistan-Türkiyə müharibəsində daşnakların məğlubiyyəti nəticəsində Türkiyənin regionda hərbi və siyasi nüfuzunun artması Sovet Rusiyasını Ermənistanı tezliklə sovetləşdirməyə məcbur etmişdir.

Ermənistanın daşnak rəhbərliyi Naxçıvanı Azərbaycandan qoparmaq üçün bütün vasitələrdən istifadə edirdi. 1918-1920-ci illərdə ermənilər silahlı qüvvələrdən istifadə edərək Naxçıvanda qırğınlar törətmiş, lakin əhalini özlərinə tabe edə bilməmişdilər. 1920-ci il oktyabrın 28-də Sovet Rusiyası ilə daşnak Ermənistanı arasında bağlanmış müqavilə ilə Azərbaycanın rəyi nəzərə alınmadan Zəngəzur və Naxçıvan Ermənistanla güzəşt edilmişdir.

Ardı 2-ci səhifədə

1920-ci il noyabrın 29-da Ermənistanda bolşevik hakimiyyəti yaradılmışdır. Bu münasibətlə Azərbaycan Hərbi İnqilab Komitəsi 1 dekabr 1920-ci ildə bəyanatla çıxış etmişdir. Bəyanat Rusiyanın diqtəsi ilə yazılmışdı və “iki sovet respublikası arasında ərazi mübahisələrinin” Azərbaycanın milli mənafeyinə zidd şəkildə həll edilməsinə yönəlmişdi. Bəyanatda deyilirdi: “...Bundan sonra heç bir ərazi məsələsi əsrlər boyu qonşu olan iki xalqın qanının tökülməsinə səbəb ola bilməz. Zəngəzur və Naxçıvan qəzaları Sovet Ermənistanının ayrılmaz hissəsidir. Dağlıq Qarabağın zəhmətkeş kəndlilərinə isə öz müqəddəratını təyin etmək hüququ verilir. Zəngəzur ərazisində bütün hərbi əməliyyatlar dayandırılır. Sovet Azərbaycanının bütün qoşunları oradan çıxarılır”.

Azərbaycan Hərbi İnqilab Komitəsinin bəyanatı Naxçıvan və Zəngəzurun müsəlman əhalisinin güclü narazılığına səbəb olmuşdur. Ermənilərin bəd niyyətlərinə təcrübədə bələd olan Naxçıvan əhalisi diyarın Azərbaycandan qoparılmasına ciddi etiraz etmişdir. Bu bəyanat Türkiyə nümayəndələrinin də etirazı ilə qarşılanmışdı. Vəziyyətin kəskinləşdiyini görən Azərbaycan rəhbərliyi Behbud ağa Şah-taxtinskini Naxçıvana göndərmişdir. Naxçıvana gələn Behbud ağa Şah-taxtinski burada yerləşən türk nümayəndələri ilə münasibətləri normallaşdıraraq onlarla birgə Naxçıvanın Ermənistan tərəfindən nəzarətə götürülməsinin qarşısını almaq üçün fəaliyyətə başlamışdır. Naxçıvan əhalisi ilə görüşlər zamanı Hərbi İnqilab Komitəsinin bəyanatına münasibət bildirən Behbud ağa Şahtaxtinski açıqca demişdi: “Azərbaycan sizi torpağınızla birlikdə Ermənistana satıb, əgər mən Bakıda olsaydım, buna qəti surətdə razılıq verməzdim... Siz torpağınızla birlikdə öz müstəqilliyinizi saxlamaq istəyirsinizsə, burada istinad edə biləcəyiniz yeganə qüvvə Türkiyə qoşunlarıdır. Xalq bu qoşunların ətrafında sıx birləşməlidir. Sizin müstəqilliyinizi və torpağınızı yalnız onlar qoruyacaqlar və sizi ağır fəlakətdən xilas edəcəklər”.

Behbud ağa Şahtaxtinskinin keçirdiyi mitinqlərdə əhalinin böyük əksəriyyəti Naxçıvanın Azərbaycan SSR-in himayəsində müstəqil sovet respublikası kimi təşkil edilməsi arzusunda olduqlarını bildirmişdi.

Ermənistan Respublikası Naxçıvan əhalisinin iradəsi qarşısında dura bilməyib diplomatik fənd işlətmiş, 1920-ci il 28 dekabr tarixli bəyanatında Naxçıvanı müstəqil sovet respublikası kimi tanıdığını, daşnakların ona qarşı ərazi iddialarından imtina etdiyini bildirmişdi.

Rusiya tərəfi də müəyyən siyasi səbəblərdən Naxçıvanın müsəlman əhalisinin iradəsi ilə hesablaşaraq Türkiyə tərəfinin təkliflərini, Azərbaycan bolşevik rəhbərlərinin bir sıra üzvlərinin mövqeyini nəzərə alaraq, Naxçıvanın öz müqəddəratını həll etmək hüququnu tanımaq məcburiyyətində qalmışdı.

Naxçıvan ərazisini Azərbaycandan ayıran Zəngəzur mahalının Ermənistana verilməsi Naxçıvanın muxtariyyət məsələsini zəruriləşdirmişdi. Ermənistan SSR hökuməti Naxçıvanı ilhaq etmək üçün yeni cəhdlər göstərirdi. Lakin 1921-ci ilin yanvarında keçirilmiş rəy sorğusunda Naxçıvan əhalisinin 90 faizdən çoxu mahalın muxtariyyət statusunda Azərbaycan SSR-in tərkibində qalmasına səs vermişdir.

Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində qalmasına əsaslanaraq Behbud ağa Şahtaxtinskinin fəaliyyətini xüsusi qeyd etməliyəik. Onun Rusiya Xalq Komissarları Sovetinin sədri V.İ.Leninə göndərdiyi 1 mart

1921-ci il tarixli teleqram-məktubunda Naxçıvan, Zəngəzur, Dağlıq Qarabağ, Zaqatala, Borçalı, Qarayazı düzü, Dağıstan, Şimali Qafqaz müsəlman xalqlarının milli tərkibi, sayı haqqında məlumat verilir. O, bu məktubda Naxçıvan, Zəngəzur və Dağlıq Qarabağ ərazilərinin gələcəyindən duyulan narahatlığı çatdırmış, bu mahalların milli tərkibi və coğrafiyasına dair arayışları da əlavə etmiş, Naxçıvan bölgəsi ilə bağlı faydalı təkliflər vermişdi. Behbud ağa Şahtaxtinskinin təklifləri V.İ.Lenini maraqlandırmış və o, məsələnin RK(b)P MK Siyasi Bürosunda müzakirə edilməsi barədə göstəriş vermişdi.

Bu zaman Türkiyə nümayəndə heyəti Rusiya ilə danışıq aparmaq və müqavilə bağlamaq üçün Moskvaya gəlmişdi. Nümayəndə heyətinə əvvəlcə Bəkir Sami bəy, sonra isə Yusif Kamal bəy rəhbərlik edirdi. Fevralın 26-da başlayan danışıqlar martın 16-da “Dostluq və qardaşlıq haqqında” Moskva müqaviləsinin imzalanması ilə nəticələnmişdir. Müqavilə 16 maddə və 2 əlavədən ibarət idi. Həmin gün RK(b)P MK Siyasi Bürosu Behbud ağa Şahtaxtinskinin təkliflərini bəyənərək Azərbaycanın tərkibində Naxçıvan Sovet Respublikası yaradılması haqqında qərar qəbul etmişdir. Moskva müqaviləsinin üçüncü maddəsinə əsasən, Naxçıvana Azərbaycanın tərkibində muxtariyyət statusu verilmişdir. Müqavilənin şərtlərinə görə, Azərbaycan onun protektoratını üçüncü dövlətə verə bilməzdi. Bu şərt Türkiyə tərəfinin təkidi ilə qəbul edilmişdi və gələcəkdə Naxçıvanın Ermənistana verilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyırdı.

Moskva müqaviləsinə görə, Naxçıvanın sərhədləri I C əlavəsində göstərilən şəkildə müəyyən edilmişdi: Ararat stansiyası (8930-3080) – Saray bulaq dağı (8071) – Kömürlüdağ (8839) – Sayat dağı (7868) – Qurdqulaq kəndi – Həməsür dağı (8160) – yüksəklik (8022) – Kükü dağı (10282) və keçmiş Naxçıvan qəzasının şərq inzibati sərhədi.

Moskva danışıqlarında Azərbaycanın RSFSR-dəki səlahiyyətli nümayəndəsi Behbud ağa Şahtaxtinskinin böyük əməyi və xidməti olmuşdur. Rusiya Moskva konfransında Azərbaycanın iştirakını təkid etsə də, Moskvada olan Behbud ağa Şahtaxtinski bunun əleyhinə olmamışdır. O, Moskvadan Azərbaycanın xarici işlər üzrə xalq komissarı M.D.Hüseynova göndərdiyi məktubda yazırdı: “...Şəxsən mən Azərbaycanın konfransda iştirak etməsinə mənfi münasibət bildirməyimi onunla izah etmişəm ki, mənim orada deyəcəyim elə bir şey yoxdur. Hər bir xırda məsələyə görə isə türklərin əleyhinə getməyimiz, ümumiyyətlə, bizə sərf etmir, çünki mənim onlara böyük təsirim var. Məni Anadoluda həyata keçiriləsi bir çox kombinasiyalar gözləyir və əgər mən konfransda Azərbaycana heç bir dəxli olmayan məsələlərdə türklərə qarşı çıxsam, bütün bu imkanlardan məhrum olaram”.

Moskva müqaviləsinin imzalanmasının böyük tarixi əhəmiyyəti vardır. Bu müqavilə Azərbaycanın bütövlüyünü qorumuş və Naxçıvanın ərazi mənsubiyyəti məsələsinə aydınlıq gətirmişdir.

Sovet Rusiyası ilə Türkiyə arasında bağlanmış Moskva müqaviləsi ilə Cənubi Qafqaz respublikaları arasında mübahisəli olan bir çox məsələlər öz hüquqi həllini tapmışdır. Bundan sonra Rusiya çalışırdı ki, Cənubi Qafqaz respublikaları ilə Türkiyə arasında vahid müqavilə imzalsın. Lakin Türkiyə istəyirdi ki, üç Cənubi Qafqaz respublikası ilə ayrı-ayrılıqda müqavilə imzalsın. 1920-1921-ci illərdə Cənubi

Qafqazın tam sovetləşdirilməsi və bu respublikalarda siyasi hakimiyyətin faktiki olaraq Sovet Rusiyasının nəzarətinə keçməsi Türkiyəni Sovet Rusiyasının təklif etdiyi formatda müqavilə imzalamağa məcbur etmişdir.

Aparılan diplomatik danışıqlar və yazışmalardan sonra Türkiyə ilə üç Cənubi Qafqaz respublikası arasında Rusiya nümayəndəsinin iştirakı ilə konfransın 1921-ci il sentyabrın 26-da Qars şəhərində keçirilməsi razılaşdırılmışdır. AK (b)P MK Siyasi Bürosunun 1921-ci il 26 avqust tarixli qərarı ilə xalq fəhlə-kəndli nəzarəti komissarı Behbud ağa Şahtaxtinski Azərbaycan SSR-in konfransdakı nümayəndəsi təyin olunmuşdur. Azərbaycan diplomatiyası çalışırdı ki, Qarsda güclü təmsil olunsun. Behbud ağa Şahtaxtinskinin konfransda iştirakı faktının özü Sovet Azərbaycanı rəhbərliyinin bu məsələyə böyük əhəmiyyət verdiyini göstərirdi. Lakin Azərbaycan Kommunist Partiyasının rəhbərliyində olan S.Danielyan, L.Mirzoyan, A.Mikoyan və S.Orconikidze hələ 1921-ci ilin iyununda Behbud ağa Şahtaxtinskini danışıqlardan uzaqlaşdırmağa və onu özləri üçün daha əlverişli adamla əvəz etməyə can atırdılar. Nəriman Nərimanovun bu məsələ ilə bağlı prinsipial mövqeyi sayəsində Behbud ağa Şahtaxtinski fəaliyyətini davam etdirə bilmişdir. Qeyd etməliyəik ki, Naxçıvan SSR Xalq Komissarları Soveti Qars konfransında Naxçıvanın mənafeyini müdafiə etmək üçün Tağı Səfiyevi ora ezam etmişdi.

Qars konfransı 1921-ci il sentyabrın 26-dan oktyabrın 13-dək keçirilmişdir. Açılda Kazım Qarabəkir paşa, Yakov Qanetski və Askanaz Mravyan çıxış etmişlər. Qars danışıqları çox gərgin və prinsipial keçmiş, tərəflər çoxlu mülahizə və təkliflərlə çıxış etmişlər. Türkiyə nümayəndə heyəti üç Cənubi Qafqaz respublikası ilə ayrı-ayrılıqda müqavilə bağlamağı təklif edirdi. Kazım Qarabəkir paşa bunu belə əsaslandırırıd ki, “Moskva hökuməti Güney Qafqaz respublikalarını müstəqil tanıdığını bildirir. Ona görə də biz onların hər biri ilə müstəqil dövlətlər kimi ayrıca müqavilə bağlamaq istəyirik”.

RSFSR-in nümayəndəsi Y.Qanetski bir ümumi müqavilənin bağlanmasında ısrar edirdi və xeyli sayda dəlillər gətirirdi. Əslində isə Y.Qanetskinin gətirdiyi dəlillər Rusiyanın bu respublikaların xarici siyasətini ləğv etmək, onları özünə birləşdirmək, gələcəkdə isə vahid dövlət yaratmaq niyyətlərinə xidmət edirdi.

Sovet Rusiyası nümayəndəsinin iştirakı ilə Türkiyə ilə üç Cənubi Qafqaz respublikası arasında 13 oktyabr 1921-ci ildə Qarsda müqavilə imzalanmışdır. Müqavilə 20 maddə və 3 əlavədən ibarət idi. Bu müqavilənin bir sıra müddəaları Moskva müqaviləsinin müvafiq maddələri ilə uyğun idi. Ümumilikdə isə bu sənəddə qeyri-bərabər hüquqlu müqavilələr, zorla qəbul etdirilən müqavilələr və Sevr müqaviləsi rədd edilirdi. Müqavilə Qars və Batumun ərazi məsələləri üzrə bütün müddəalar kompleksini, nəqliyyat kommunikasiyalarının fəaliyyətini və vətəndaşların azad hərəkətinin təmin edilməsi, milli və dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, vətəndaş hüquqları məsələlərinin sarsılmazlığı kimi məsələləri əhatə edirdi. Onun xeyli hissəsi qaçqınlar probleminin nizamlanması və hərbi ərazilərin dəyişdirilməsinə, razılığa gələn tərəflər arasında iqtisadi, mədəni və konsulluq əlaqələrinin əsas inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsinə həsr olunmuşdu.

Müqavilənin 5-ci maddəsi bilavasitə Naxçıvanın taleyi ilə bağlı idi. Burada yenə də Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində saxlanması və ona muxtariyyət verilməsi məsələsi təsbit edilmişdi. Moskva müqaviləsindən fərqli olaraq, Qars müqaviləsinin 5-ci maddəsində Naxçıvanın statusu məsələsində razılığa gələn tərəflər müəyyənləşdirilmişdi. Bunlar Türkiyə, Azərbaycan və Ermənistan hökumətləri olmuşdular. Müqavilənin bu maddəsində göstərilirdi ki, “Türkiyə hökuməti, Azərbaycan və Ermənistan Sovet respublikaları müqavilənin III əlavəsində göstərilən sərhədlər daxilində Naxçıvan vilayətinin Azərbaycanın himayəsi altında muxtar ərazi təşkil etməsi haqqında razılığa gəlirlər”.

Naxçıvanın ərazisi müqavilənin III əlavəsində göstərilən sərhədlər daxilində müəyyən edilirdi: “(Naxçıvan ərazisi) Urmiya kəndindən (başlayır), oradan düz xətt ilə Arazdəyən stansiyasına (bu stansiya Ermənistan SSR-ə qalacaq), sonra düz xətt ilə Daşburun dağının (3142) qərbinə, oradan Daşburun dağının suayırıcısını (4108), Cəhənnəmdərəsi çayını, Bağırsaq dağının suayırıcısını (6607 və ya 6587) keçərək, “Rod.” (Bulaq) yazısının cənubundan keçmiş İrəvan və Şəhur-Dərələyəz qəzalarının inzibati sərhədləri ilə gedərək, 6629 yüksəkliyindən Kömürlüdağa (6839 və ya 6930), oradan 3080 yüksəkliyinə, Sayatdağa (7868), Qurdqulaq kəndinə, Həməsür dağına (8160), 8022 yüksəkliyinə, Küküdağa (10282) və (nəhayət) keçmiş Naxçıvan qəzasının şərqİ inzibati sərhədində (qurtarır)”.

Bələliklə, Moskva və Qars müqavilələri Naxçıvanın statusu və təbəçiliyi məsələsini beynəlxalq müqavilələrlə tam şəkildə həll etmişdir. Qars müqaviləsi müddətsiz imzalanmış və bu müqaviləni imzalayan dövlətlərdən hər hansı biri onu birtərəfli qaydada ləğv edə bilməz. Qars müqaviləsi 1922-ci ilin mart-iyun aylarında müqaviləni imzalayan ölkələrin qanunverici orqanlarında təsdiq edilmiş və həmin ilin sentyabrın 11-dən qüvvəyə minmişdir.

Qars müqaviləsi imzalandıqdan sonra Naxçıvan bölgəsi Sovet Sosialist Respublikası elan olunmasına baxmayaraq, Ermənistan Qars müqaviləsinin bu maddəsindən müəyyən bəhanələrlə imtina etməyə cəhd göstərir, Naxçıvana qarşı ərazi iddiaları ilə çıxış edirdi. Zaqafqaziya MİK-nin qərarları ilə 1929-1931-ci illərdə Naxçıvan MSSR-in ərazisinin bir qismi qanunsuz olaraq Ermənistana verilmişdir. Belə ki, 1929-cu ildə Şəhur qəzasının Qurdqulaq, Xaçik, Horadiz, Naxçıvan qzası Şahbuz nahiyəsinin Ağbinə, Ağxaç, Almalı, Dağ Almalı, İtqıran, Sultanbəy kəndləri, Ordubad qəzasının Qərçivan sovetliyinə daxil olan Mehri, Buğakər yaşayış məntəqələri, Kilit kəndinin bir hissəsi, ümumən, 657 kvadratkilometr sahə Ermənistana verilmişdir. Sonrakı illərdə də bir sıra ərazilər Ermənistana birləşdirilmiş və Naxçıvan Muxtar Respublikasının beynəlxalq Qars müqaviləsi ilə təsbit edilmiş ərazisinin təqribən 15 faizi keçən əsrin 20-90-cı illərində Ermənistan tərəfindən qanunsuz olaraq zəbt edilmişdir.

Qars müqaviləsində muxtariyyətin əsası qoyulmuş, Naxçıvan ərazisində Naxçıvan SSR yaradılmış,

Behbud ağa Şahtaxtinskinin 130 illik yubileyi və beynəlxalq Qars müqaviləsinin 90-cı ildönümünə həsr olunmuş konfransdakı maruzəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vasif Talıbovun qeyd etdiyi kimi, “Qars müqaviləsi dünən olduğu kimi, bu gün də, gələcəkdə də Naxçıvanın muxtariyyət statusuna təminat verən çox mühüm hüquqi, siyasi və beynəlxalq sənəddir”.

lakin 16 iyun 1923-cü ildə siyasi və inzibati statusunda dəyişiklik edilən Naxçıvan SSR Naxçıvan diyarına çevrilmişdir. 1924-cü il fevralın 9-da bölgənin inzibati və siyasi statusu bərpa edilərək Naxçıvan MSSR, 1990-cı il noyabrın 17-dən isə Naxçıvan Muxtar Respublikası adlandırılmışdır.

1926, 1937 və 1978-ci illərdə Naxçıvan MSSR-in konstitusiyaları qəbul edilmişdir. Bu konstitusiyalarda Naxçıvan MSSR-in siyasi, hüquqi və iqtisadi sisteminin əsasları müəyyən edilmişdir. Müstəqillik dövründə isə 1998-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası qəbul olunmuşdur. Bu Konstitusiyada Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu “Naxçıvan muxtar dövləti Azərbaycan Respublikası tərkibində demokratik, hüquqi, dünyəvi muxtar respublikadır” şəklində təsbit olunmuşdur. Son illərdə muxtar respublikanın siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatında çox böyük uğurlar qazanılmışdır.

Ermənistan Respublikası 1920-ci il dekabrın 28-də Naxçıvanın müstəqilliyini tanımış, Qars müqaviləsi ilə ona Azərbaycanın tərkibində muxtariyyət statusunun verilməsinə imza atmış, lakin bu gün də belə, Naxçıvan iddialarından əl çəkməmişdir. Naxçıvanı ələ keçirmək istəyən, bunun üçün hər cür vasitələrdən istifadə edən, “Naxçıvan və Şəhursuz Ermənistan yaşaya bilməz”, – deyən ermənilərin qarşısına Qars müqaviləsi ilə sədd çəkilmişdir.

Naxçıvanın ərazi bütövlüyünün və muxtariyyət statusunun qorunub saxlanılması üçün ümummilli liderimiz Heydər Əliyev mühüm siyasi fəaliyyət göstərmişdir. Hələ 1991-ci il yanvar ayının 11-də ulu öndərin təşəbbüsü ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi Moskva və Qars müqavilələrinin iştirakçısı olan dövlətlərə bəyanat verərək həmin ölkələri muxtar respublikanın ərazi bütövlüyünün erməni təəcavüzü nəticəsində kobud şəkildə pozulması faktlarına münasibət bildirməyə çağırırmışdır. Bu, Naxçıvanın muxtariyyət statusunun beynəlxalq müqavilələrlə qorunması faktının aktualaşdırılması ilə yanaşı, muxtar respublikanın məruz qaldığı hərbi müdaxilə təhlükəsindən diplomatik yolla qorunmasına şərait yaratmışdır.

Ümummilli liderimizin müstəqil Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə də Naxçıvanın muxtariyyət statusu daim diqqət mərkəzində olmuş, ulu öndərimizin müəllifi olduğu Konstitusiyamızın 134-cü maddəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan Respublikasının tərkibində muxtar dövlət kimi təsbit edilmişdir. Ulu öndərimiz Naxçıvanın muxtariyyət statusu əldə etməsinin və Qars müqaviləsinin imzalanmasının mühüm tarixi əhəmiyyət daşıdığını bildirərək demişdir: *“Naxçıvanın muxtariyyəti tarixi hadisədir. Bu, çətin bir dövrdə böyük bir mübarizənin nəticəsi olubdur. Naxçıvanın statusunu qoruyub saxlamaq üçün Moskva müqaviləsinin və xüsusən Qars müqaviləsinin böyük əhəmiyyəti olubdur. Naxçıvan Azərbaycanın əsas torpağından ayrı düşdüyünə görə Naxçıvanın bütövlüyünü, təhlükəsizliyini, dövlətçiliyini, muxtariyyətini gələcəkdə də təmin etmək üçün Qars müqaviləsi bizim üçün çox böyük, əvəzi olmayan bir sənəddir”.*

Məmməd Araz – 80

Göy qurşağı

№ 07

“Şərq qapısı”nın ədəbiyyat əlavəsi

Vətənpərvərlik duyğuları ilə zəngin Məmməd Araz yaradıcılığı Azərbaycan poeziyasının parlaq səhifələrindən birini təşkil edir. Şairin yüksək bədii-fəlsəfi ümumiləşdirmələrlə səciyyələnən, lakonik deyim tərzinə malik dərin ictimai məzmunlu lirikası gücünü Vətən təbiətinin gözəlliklərindən, böyük tarixi keçmişimizdən və milli ədəbi fikrin tükənməz xəzinəsindən almışdır.

Ana dilinin bütün inceliklərini özündə toplamış bu poetik irs gəncliyin mədəni-mənəvi dəyərlərə ehtiram ruhunda formalaşdırılması baxımından müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Məmməd Arazın 80 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” 2013-cü il 27 sentyabr tarixli Sərəncamından

Müasir Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında Məmməd Arazın özünəməxsus yeri və rolu vardır. Onun dərin fəlsəfi məzmunlu lirikası zəngin ənənələrə malik milli poeziyamızı keyfiyyətcə yeni mərhələyə qaldıraraq daha da zənginləşdirmişdir.

Məmməd Arazın gənc yaşlarından başlayaraq yarım əsrdən artıq davam edən ədəbi fəaliyyəti mənsub olduğu xalqa layiqli şair – vətəndaş xidməti nümunəsidir. Doğma Vətənə bağlılıq, istiqlalçılıq, vətəndaşlıq hisslərinin tərənnümü, fikir dərinliyi və sadəlik, poetik təfəkkürün genişliyi kimi yüksək keyfiyyətlər Məmməd Araz yaradıcılığına uzunömürlülük bəxş etmiş, onun qələminə məxsus əsərlər geniş oxucu kütləsinin rəğbətini qazanmışdır.

Məmməd Arazın əsərləri dünya xalqlarının dillərinə tərcümə edilərək nəşr olunmuş, onun bədii tərcümələri sayəsində isə Azərbaycan oxucusu dünya poeziyasının ən yaxşı nümunələri ilə tanış olmaq imkanı əldə etmişdir. Parlaq istedadı və təkrarolunmaz yaradıcılığı ilə böyük şöhrət qazanan Xalq şairi Məmməd Araz Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı xidmətlərinə görə ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycan Respublikasının “İstiqlal” ordeni ilə təltif olunmuş, adına “Məmməd Araz” ədəbi mükafatı təsis edilmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun

“Xalq şairi Məmməd Arazın 80 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” 2013-cü il 8 iyun tarixli Sərəncamından

Görkəmli şair Məmməd Araz müxtəlif vaxtlarda “*Əməkdar mədəniyyət işçisi*”, “*Xalq şairi*” *fəxri adlarına, Dövlət mükafatına layiq görülmüş, müstəqil Azərbaycan Respublikasının ən ali mükafatlarından olan “İstiqlal” ordeni ilə təltif olunmuşdur. Onun üçün bütün mükafatların ən alisi ürəklərə köçüb yaşayası öz sözü, öz səsidir. Xalq şairinin yaradıcılığına verilən yüksək qiymətin, həyat və yaradıcılığının öyrənilməsinə göstərilən diqqət və qayğının davamı olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 27 sentyabr 2013-cü il tarixli və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vasif Talıbovun 8 iyun 2013-cü il tarixli sərəncamları ədəbiyyata, maddi-mənəvi irsə, ziyalığa, milli poeziyaya göstərilən qayğının bariz nümunəsidir.*

duzu olmuşdur. Zaman keçdikcə bu ulduz daha da parlayacaq və ədəbiyyat tariximizdə “Məmməd Araz ulduzu” kimi əbədi mayak olacaq. Xalq şairi Məmməd Araz yaşadığı cəmiyyətdə, formalaşdığı ədəbi mühitdə həmişə söz-sənət sahəsində söz sahibi kimi tanınmış və öz müdrik kəlamlarını doğma xalqından əsirgəməmişdir.

Ədib yaşadığı ömrü bölünmüş, parçalanmış Azərbaycanın ağırılı-acılı yaralarına həsr etmiş, xalqın ağır tarixi taleyini zamanın axarına – bilinməyən bir cığıra, izə doğru getdiyini, bağırılı bir səslə, bəzən də özünü qınayaraq xalqa çatdırmışdır:

*Zirvədəki əl çatmayan qala mən,
Ətdəki sinə – cığır, tala mən,
Xudafərin harayından qalan mən...
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.*

Vətənpərvərlik, vətəndaşlıq M.Araz sözünün, sənətinin ana xəttini təşkil edir. Onun yaradıcılığında tarixilik, millilik, bütövlük və digər milli anlayışlar həm də ona görə bir-birilə vəhdət təşkil edir ki, o, çağdaşlarının da fikri-hissi axtarışlarını, arzu və ideyalarını, sevinc, kədər, ümid və istəklərini, dövrün şirinli-acılı həqiqətlərini özünəməxsus tərzdə əks etdirmək qabiliyyətinə malikdir.

M.Araz sözünün gücü, qüdrəti, çoxlarından fərqlənən üslubu bir də ondadır ki, o, öz doğma elinin, obasının tarixi keçmişini, coğrafiyasını, ədəbiyyatını, maddi-mənəvi irsini, dilini, dinini və fəlsəfi irsini hərtərəfli, yüksək səviyyədə bilirdi. Bundan başqa, onun poetik düşüncələri ümumbəşəri məsələlərə, bəşəriyyəti düşündürən vacib problemlərə diqqəti daha tez cəlb edir. Onun şe-

Məmməd Araz yaradıcılığı zəngin və çoxşaxəlidir. Sovetlər dövründə çoxlarının cəsarət edə bilmədiyi Vətən tarixinin ciddi problemlərini, parçalanmış Azərbaycanın yangılı səsinə yalnız Araz şairi yaza bilirdi. Məmməd Araz xalqın taleyüklü məsələlərini özünəməxsus sənətkar qələmi ilə, ahəngdar dil, təsvir və ifadə vasitələri ilə, ən başlıcası isə vətəndaş yangısı ilə qələmə almışdır.

Bütün zamanlarda kamil insanlar iki ömür yaşayırlar: qısa fiziki ömür, bir də qərinələrə, əsrlərə sığmayan mənəvi və əbədi ömür. İkinci ömrü yaşayanlar həyatlarını xalqına təmənnaş xidmətə həsr edən şəxsiyyətlərdir. Belə insanlar yazarkən, yaradarkən “mən yazıram, yaradıram”, – deyər haray çəkmirlər. Bu, onlar üçün vətəndaşlıq mövqeyi, Vətənə övlad olmaq borcudur. Sadəlik və səmimiyyət, halallıq və düzlük, mənəvi zənginlik və ruhi təmizlik onların yaradıcılığının qayəsi, bəzəyidir. Təsvirçilikdən, ritorikadan uzaq olan Məmməd Araz poeziyasının məqsədi həmişə böyük olmuşdur. Bu poeziyada Vətən torpağının ətri, gözəlliyi, məhəbbət motivlərinin əks-sədası, dünyanın, bu günün, sabahın səsi var. Məhz aşağıdakı misralarda şair sübut etməyə çalışır ki, bu yolda ən öndə getməyə və şəhid olmağa hazırdır:

*Vətən mənə oğul desə, nə dərdim,
Mamur olub, qayasında bitərdim.
Bu torpaqsız harda, nə vaxt, nə dərdim,
Xəzanımdır, xəzanımdır, xəzanım.*

*Dünənimi döşdən asan deyiləm,
Dünənimə qəbir qazan deyiləm,
Ürəyimiz kəlmə yazan deyiləm,
Nə qədər ki öz əlimdir yazanım.*

Yana-yana yaşamaq, bu yanğı ilə nurlu ömür sahibi olmaq Məmməd Arazın tale qisməti imiş.

Vətəni doğma ana qədər sevmək, ona bağlanmaq hər bir vətəndaşın borcudur. Şairin öz ata ocağı, doğulduğu dağ kəndi Nursu, uşaqlıqdan qarış-qarış gəzdirdi boz qayalar, çopurlu daşlar, buz bulaqlar, dağlar onun varlığında, qanında idi. M.Araz şeirlərində bu yerlərin tərənnümü son dərəcə təbiidir:

*Budur, uşaqlığım keçən o yerlər –
Çadırdas ətəyi, Nursu bulağı.
Burda böyümüşəm, burda deyirlər;
İnana bilmirəm, bilmirəm axı, –*

deyən şair sonradan, bütövlükdə, Azərbaycanı eyni duyğu və istəklə, sevgi və yanğı ilə tərənnüm edirdi. Vətən torpağının bütövləşməsi onun poeziyasında qabarıq şəkildə özünü büruzə verir. Məhz bu poeziya müəllifi olduğuna görə ağır totalitar sovet rejiminin mənəvi qurbanlarından biri də məhz Məmməd Araz oldu. Öz sağlamlığını Vətənə, onun mayasına, qayəsinə qurban verdi. Bütün varlığı ilə milli-mənəvi dəyərlərimizə, Vətənin hər daşına, qayasına sahib çıxmağa çalışdı:

*Azərbaycan – mayası nur, qayəsi nur ki,
Hər daşından alov dilli ox ola bilər:
“Azərbaycan” deyiləndə ayağa dur ki,
Ana yurdun ürəyinə toxuna bilər!!!*

Məmməd Arazın yaradıcılığında millilik bəşəriyyətlə vəhdət təşkil edir. Milli birlik, daxili zənginlik və bütövlük, mənəvi və ictimai azadlıq şairin ömürlük həyat amalı olmuşdur. Vətən tarixinin problemlərini Məmməd Araz öz yaradıcılığı boyu, çoxlarından fərqli olaraq, cərəyan edən tarixi hadisələri, bir növ, xüsusi xronoloji ardıcılıqla xalqa zamanında poetik dillə çatdırı bilmişdir.

Zaman-zaman xalqa məqsədli şəkildə unudurulan tarixi keçmişimizə həssaslıq Məmməd Araz yaradıcılığında önəmli yer tutur. O hələ sovetlər dövründə (1967-ci ildə) Vətən torpağında açılan “Araz boyda sırım”ı və bu parçalanmaya qədər Vətənin böyük kişilərinin bir araya gələ bilməmələrini xüsusi ürək yanğısı ilə qələmə almışdır:

*“Mən-mən” dedi bir ölkədə nə qədər xan,
Onlar “mən-mən” deyən yerdə
Sən olmadın, Azərbaycan!*

Bütövlükdə, ağırılı-acılı bir tarixi, zamanı və gerçəklikləri bu qədər açıq, eyni zamanda kəskin deyər bilmək, sözsüz ki, Məmməd Araz kimi cəsarət sahiblərinə nəşib ola bilirdi.

Məmməd Araz XX əsrin 60-cı illərində Azərbaycan poeziyasının fərqli parlayan ul-

*Ocaq oldum, ocaq daşı olmadım,
Hər çalaya axan naşı olmadım,
Arazımla yol yoldaşı olmadım,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.*

Məmməd Araz yaradıcılığında millilik, bütövlük məsələlərini, həmçinin Vətən məfhumunu, insan-təbiət anlayışlarını qabarıq şəkildə görə bilirlik. Şairdə insanlara qarşı olan sevginin həddü yoxdur. Məmməd Arazın həyat fəlsəfəsinə görə, Tanrıya olan sevgi Vətəndən və millətdən keçir.

Məmməd Araz xalqın şairi idi və hər bir kəsin asanlıqla başa düşəcəyi çox sadə dildə yazırdı. Bu yalnız ustad sənətkarlara xas olan bir üslubdur.

Akademik İsa Həbibbəyli haqlı olaraq yazır ki, Məmməd Araz böyük ustadların tək cə söz sənəti sahəsində yox, həm də Vətən, milli mücadilə savaşındakı hələ də davam etməkdə olan yürüşünün keşikçisi, fəal iştirakçısı və hətta ağıllı-tədbirli sərkərdələrindən biridir. Şair lazım mələndə vətəndaş “qələmini hərbi nazirə”, “yazı masasını paytaxta”, “kağızını bayrağa” sevgisini, nifrətini “ən nizami qoşuna” çevirməyi bacarırdı. Şair öz şeirlərində milləti sınımağa, məğrur qaya kimi dik durmağa çağırır, insanımız üçün onun yenilməz vüqarını, mübarizə əzmini bədii boyalarla canlandırırdı:

*Bu döyüşdü – əzilən var, əzən var,
Ölüm hökmü qoltuğunda gəzən var,
Burda “bizik”, nə “mən” vardır;*

nə “sən” var.

*Yox, ağlama, ana millət, ağlama,
Qorxuram ki, sına millət, ağlama.*

*Bu torpağın son qurbanı mən olsam,
Öz odumda yanıb külə tən olsam,
Eldən ötən güllələrə dən olsam,
Ata millət, “oğul”, deyib ağlama,
Ağlamanın yeri deyil, ağlama!*

irləri tariximizi poetik gözlə, şair fəhmi ilə oxuyur, eyni zamanda oxucuları tarixi taleyimizə dünya səviyyəsindən nəzər salmağa sövq edir. Şairin yaradıcılığında xalqın tarixi keçmişi ilə bu gün arasında xüsusi olaraq Xudafərin körpüsü yaranır. Və bu körpü bizə gerçək tarixi aşılrayır:

*Xətəinin qılncını suvardım,
Məmməd Araz karandaşı göyərdi.*

Azərbaycan xalqının tarixində həmişə gücün və ağılın, yəni qılnc və qələmin bir yerdə olması qüdrətlilik simvolu kimi görənmişdir. Qılnc tarix yaratmış, qələm o tarixi yazıb yaşatmışdır. Bunlar bir-birindən ayrı düşəndə millətin faciəsi başlamışdır. Orta əsrlərdə Şah İsmayıl Xətai bir əlində qılnc, bir əlində qələm olanda böyük Azərbaycan dövləti yarada bilmişdir.

Məmməd Araz Vətən torpağının bütövlüyü, istiqlal savaşında öz qılnc kimi kəsərli qələmi ilə Vətən övladlarını alov dilli ox olmağa səsləmişdir.

Ölməz Xalq şairi Məmməd Arazın bütün yaradıcılığı, ədəbiyyat tariximizə, maddi və mənəvi irsimizə verdiyi töhfələrin ümumi xarakteri Azərbaycançılıq ideologiyasından qaynaqlanmış və bütövlükdə, milliləşmişdir.

Zaman keçdikcə Məmməd Arazın zəngin poeziyasının daha dərin qatları üzə çıxacaq, yeni gələnlər nəsillərin də ürəklərini öz sehrkar ağuşuna alacaq. M.Araz poeziyasının mayası Vətənin daşından, torpağından yoğrulub, rəngləri, boyaları təbiidir. Bu poeziya əbədiyyət qazanmışdır. Əbədiyyət cələnginə bürünmüş şair isə ölmür, qəlblərdə daim yaşayır! Buna görə şairin özünün dediyi kimi:

*...Bütün keçilməzliyi, Vətən, adınla keçdim.
Haqqın var, Məmməd Araz,
Haqqın var yaşamağa!*

İbrahim KAZIMBƏYLİ
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Milli-mənəvi dəyərlərə poetik ehtiram

İlk şəri mətbuatda 1952-ci ildə dərc olunan, yarıməsrlilik zəngin yaradıcılıq yolu keçən ustad sənətkarımız Məmməd Arazın qələmindən çıxmış dəyərli əsərlər çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında, ideya-bədii yüksəlişində çox mühüm rol oynamışdır. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vəlif Talibovun “Xalq şairi Məmməd Arazın 80 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” 8 iyun 2013-cü il tarixli Sərəncamında qeyd olunduğu kimi: “Doğma Vətənə bağlılıq, istiqlalçılıq, vətəndaşlıq hisslərinin tərənnümü, fikir dərinliyi və sadəlik, poetik təfəkkürün genişliyi kimi yüksək keyfiyyətlər Məmməd Araz yaradıcılığına uzunömürlülük bəxş etmiş, onun qələminə məxsus əsərlər geniş oxucu kütləsinin rəğbətini qazanmışdır”.

Xalqın hikmət xəzinəsindən güc alan Məmməd Arazın poeziyasında soykökə, ulu yaddaşa, mentalitetə bağlılıq xüsusi yer tutur. Görkəmli şairin yaradıcılığında xalqımızın əsrlərin sınağından çıxmış adət-ənənələri, mənəvi dəyərləri, əxlaqi qənaətləri özünün dolğun ifadəsini tapmışdır. Bu da təsadüfi deyil, çünki şair uşaqlıqdan xalq nağılları, dastanları, adət-ənənələri ilə yaxından tanış olmuş, onun dünyagörüşü, həyata baxışı belə bir möhtəşəm təməl əsasında pərvəriş tapmışdır. “Nənəmin kitabı” şerindəki xatırlamalar da bu həqiqətdən soraq verir:

*Sinəmə el sazı asdı o kitab,
Sinəmə çox kitab yazdı o kitab...
Nənəmin qəlbindən qəlbimə doldu,
Məni şair edən o kitab oldu.
O kitabın səsi el səsi idi,
O kitab nənəmin sinəsi idi.*

Məmməd Araz poeziyası xalq müdrikliyindən bəhrələnən duyum və deyim tərzinin geniş təzahürü ilə səciyyələnir. Şair milli mentalitetimizin, dünya-görüşümüzün əsasında dayanan inamlara böyük ehtiramla yanaşır, yeri gəldikcə onları poetik fikrin axarına məharətlə daxil edir. Məsələn, bəllidir ki, hələ lap əski çağlardan əcdadlarımız suyu müqəddəs saymış, paklıq, duruluq rəmzi kimi ona and içmişlər. M.Araz “Atamın kitabı” poemasında baba-nənələrimizin dünyagörüşündə bu gün də yaşamaqda davam edən həmin ənənəyə diqqət yönəldərək yazır:

*Bəzən and içiblər: “Duruluq haqqı”,
Bundan ummayıblar bir qulluq haqqı.*

O da məlumdur ki, ulularımız gördükləri bəd yuxunun xeyrə calanması üçün onu müqəddəs saydıqları axar suya danışıbmışlar. İndi də bu qədim el inamının izləri mənəvi dünyamızda qalmaqdadır. Həmin məqama diqqət yetirən M.Araz fikrini belə ümumiləşdirmişdir:

*Nənəm deyib, babam deyib bu misalı,
“Ayar suya yuxunu de sübh çağı;
Bəd yuxunu alıb yuyar, parçalayar;
Yaxşı səmtə, yaxşı yönə haçalayar”.*

Şairin əsərlərində yurd yerinin, ocağın, bütövlükdə, milli varlığın rəmzi, xalqın ulu yaddaşının əbədiyyəti kimi mənalandırılması, böyük məhəbbətlə tərənnümü də milli-mənəvi dəyərlərə möhkəm bağlılığın və dərin ehtiramın bədii ifadəsi şəklində üzə çıxmışdır. Şair “Ata ocağı” şerində vurğulayır ki, xalqımız üçün od-ocaq həmişə müqəddəs olmuş, and yeri sayılmışdır. Evə, ocağa pənah gətirən ilana da ocağın müqəddəsliyi xatirinə dəyib-toxunmamışlar:

*Burda neçə nəsil baş əyib oda,
Nənələr əl basıb ocaq daşına.
Burda dəyməyiblər ilanlara da
Pənah gətirəndə ocaq başına.*

İstedadlı söz ustasının haqlı qənaətinə görə, bir ocağın sönməsi bir evin, bir tifaqın yox olmasıdır, xalqın itkisidir, düşmənin sevinməsidir. Ona görə də hər bir kişi od-ocağın keşiyində durmalı, bu yolla xalqın, millətin əbədiyyətinə, inkişafına, milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına çalışmalıdır. Müəllif “Ata ocağı” şerində bütün bunları dünya-görmüş müdrik atanın övlada nəsihəti, tövsiyəsi kimi təcəssüm etdirmişdir:

*Babandan qalıbdır bu ocaq bizə,
Bir ocaq sənəndə bir tifaq itir.
Bir ocaq söngüsü qeyrətimizə
Bir düşmən nəslinin qəhqəhəsidir.*

*Apar bu ocağı evində yandır;
O, gözdən qor alır; gözdən odlanır.
Kişi yer üzündə od qoruyandır;
Kişi ona görə kişi adlanır.
“Qoca əmim belə dedi” şerində də Azərbaycan mentalitetində xüsusi yeri olan Kişilik məfhumu əsl xalq təfəkkürünə uyğun tərzdə poetik fikrin mərkəzinə çəkilmişdir:*

*Kişilərdən haray qalıb, ad qalıb bizə,
Nakişinin səpdiyi dən qum bitiribdi.
Sən arabir bu yerlərə özgə kimi gəl,
Qorib yolçu donunda gəl şər qarışanda:
Gör atının yedəyini tutan olurmu?..
Söz çəkməyə sözdən düzgün tərəzi yoxsa,*

*Etibarın “para”, “bütün” çəşidi yoxsa,
Dul arvadın çəpərinə daş atan yoxsa,
“Üçayaqlı uşaqlara” sataşan yoxsa,
Demək, burda kişi ölü; kişilik ölmür.*

Məmməd Arazın əsərlərində ailə məfhumu da məhz milli-mənəvi ənənələr və dəyərlər kontekstində məharətlə mənalandırılmışdır. “Deyirlər ki” şerində “insan ömrünü bir yaza, ailəni isə onun gül-çiçəyinə” bənzədən şair sağlam ailəni, geniş mənada, millətin, dövlətin təməli sayaraq fikrini belə ümumiləşdirmişdir:

*Bir küncü də isindirməz tək nəfəs,
Hər quşun da yuvası var, tayı var.
Bəs bir evin qayğısından qaçan kəs
Bir ölkənin qayğısını nə duyar?*

Şairin mövqeyi belədir ki, ailədə, cəmiyyətdə ağsaqqalın da, cavanın da, qadının da, kişinin də öz yeri var və xalqımızın dünyagörüşündə, həyata baxışında, yaşam tərzində həmişə bu cəhətlər nəzərə alınıb. Ulularımız tövsiyə ediblər ki, uşaqla uşaq, böyüklə böyük olmaq gərəkdir. M.Araz da “Od kimi, su kimi” şerində bu hikmətə üz tutur:

*Hələ yeriyrəm qəlbimlə qoşa,
Hələ çoxlarına örnəyəm, bala!
Qoca büdrəyəndə büdrəyən qoca,
Körpə ağlayanda körpəyəm, bala!*

“Ağsaqqalı birinci söz allahı” sayan şair təəssüflənir ki, bəzən qocalara ehtiramın yerini onların qəlbinə toxunan sözlər tutur. “Qocaya: “Nə yaman qocalıb, az işlə, ömrünə az qalıb”, – deyənlər tapılır”. Ailədə ananın rolunu yüksək qiymətləndirən, “Çırağı anaymış ata yurdunun”, – deyərək ana ülvyyətinə ehtiramla baş əyən sənətkar gənc qızlara da nəsihətlərini dilə gətirir:

*Əşqiniz olmasın çürük sap kimi,
Əllərdə gəzməyin bir kitab kimi.
Kimisə məst edən al şərab kimi,
Axiş hər bədəyə dolmayın, qızlar!*

O da ibrətamizdir ki, M.Arazın əsərlərində əsl gözəlliyin zahiri görünüşdən daha çox mənəviyyatla bağlı olması fikri dəfələrlə vurğulanır. Şair “Utanma, qara qız” şerində təmizqəlblı, pak əxlaqlı, zəhmətkeş Azərbaycan qızını vəsf edir, öz milli kökündən ayrılıb yad təsirlərə qapılanları, zərərli dəblərə uyanları isə qınayır:

*Xarici kinolardan
Təzə yerləş öyrənən,
Ayrı bir təbəssüm,
Ayrı bir gülüş öyrənən
Qızlar mələk də olsa,
Mənim zövqümçə deyil.*

Bu baxımdan şairin “Göy arxalıq” şerində ifadə olunan mənəvi-əxlaqi qənaətlər xüsusilə təqdirəlayiqdir. Bütün varlığı ilə xalqa bağlı olan şair keçmişə ağır büzüb ondan üz döndərənlərə sərt münasibətini bildirir. Bir zamanlar çəmbər çarığı, göy arxalıq geyən baba-nənələrimizdən söz açmağı özlərinə yaraşdırmayanları, “yad alıxdan çul qapanları”, hər şeyi alınma sayan, hətta yerişini də xaricilərə bənzədən, “dalı-dalı yeriməyi yenilik sayan” kosmopolitləri, nihilistləri pisləyir, onlara əslini danmamağı məsləhət bilir, belələrinə üz tutaraq istehza ilə deyir:

*Deyək, elə babamız da,
Nənəmiz də külək geyib, hava yeyib?
Qəbirləri sökək bəlkə?
Babaların torpaq olmuş sümüyünü
Biz sintetik qəbirlərə tökək bəlkə?
Ya bilmərrə danaq. Deyək:
Heç olmayıb dünənimiz,
Nə nənnimiz, nə nənəmiz, nə nəmimiz.*

Şair öz mövqeyini, milli-mənəvi dəyərlərə ehtiramını açıq ifadə edir, “keçmişini danmadığını, dü-nənki göy arxalıqdan utanmadığını” bildirir. Ümumiyyətlə, Məmməd Arazın yaradıcılıq amalı milli dəyərlərə, xalqımızın yüz illər boyu formalaşmış sabitləşmiş əxlaqi-didaktik qənaətlərinə söykənir. Bu cəhətdən bəşər xanandan onun yol yoldaşına çevrilən xeyir və şər, yaxşılıq və pislilik kimi əbədi və əzəli məfhumların onun poeziyasında ifadə olunan mənəvi dəyərlər sistemində xüsusi yer tutması təsadüfi deyil. “Ölüm yaxşılığı” şerindəki:

*Pislilik şeytan əməlidir, – deyərdi babam –
Yüz pisliliyin dərgəsidir bir namərd səsi –*

misraları bəd əməllərin xəbis mahiyyətini açıqlayırsa, “Yaxşılıq” şəri xalqımızın dünyagörüşündə, ənənə-sində təmənnəsiz, minnətsiz xeyirxahlığın müvafiq mövqeyindən soraq verir:

*Yaxşılıq – neçə min ilməli hana,
Nəsildən nəsilə qalan varımız.
Fəqət yaxşılığı başa qaxana
Kişi deməyibdir babalarımız.*

Bütövlükdə, Xalq şairi Məmməd Arazın qiymətli ədəbi irsində milli-mənəvi dəyərlərimizin bədii təqdimi, bu əsasda poetik müstəviyə gətirilən əxlaqi-didaktik fikirlər geniş yer tutur və böyük tərbiyəvi əhəmiyyət daşıyır.

Hüseyn HƏŞİMLİ
filologiya elmləri doktoru

Xalq şairi Məmməd Araz zəngin yaradıcılıq yolu keçmişdir. Onun “Üç oğul anası” (1961), “Araz axır” (1964), “Anamdan yadigar nəğmələr” (1966), “Ömür karvanı” (1967), “Atamın kitabı” (1974), “Dünya sənin, dünya mənim” (1983), “Qayalara yazılan səs”, “Daş harayı” kimi onlarla əsəri ədəbiyyatımızın və pədaqoji fikir tariximizin qızıl fonduna daxil olmuş, şairi respublikamızın hüdd-larından çox-çox uzaqlarda tanıtmışdır.

“Üç oğul anası” poeması haqqında bir neçə söz

Məmməd Araz mənsub olduğu xalqın həyatını, mənəvi aləmini, psixologiyasını, adət-ənənələrini dərinədən bilən şairlərimizdən biri olmuşdur. Onun hər bir şerində xalqın təfəkküründən qidalanan nikbinlik, təbiilik hakimdir. Xəlqilik, xalq ruhunun inikası onun əsərlərinin daxili məzmunundan, ümumi ruhundan, bədii, estetik keyfiyyətlərindən doğur. O, qələmə aldığı mühitin, hadisənin mahiyyətinə, məzmununa nüfuz etməyi, qəhrəmanlarının daxili aləmini, xarakterini açmağı, onları öz həyat tərzlərinə, dünyagörüşlərinə uyğun şəkildə təsvir etməyi, danışdırmağı bacaran, fikirlərini yığcam, lakonik ifadə edən orijinal şairə, xüsusi dəst-xəttə malik bir şairdir:

*Uzaqdan-uzağa xoşuna gəlsəm,
Məni dindirməyə tələsmə hələ.
Tanımaq istəsən məni əzəl sən,
Tanış ol bu kiçik şeirlərimlə.*

Gözəl təklifdir. Şairin mənəvi aləmi ilə tanış olmaq üçün oxucular onun ürəkoxşayan şeirlərini döndönə, yorulmadan oxuyurlar. Hər şeydən əvvəl, şair yaradıcılıq ehtirası ilə coşan, həyat və mübarizə sevgisi ilə yaşayan nikbin bir vətəndaş idi. Məmməd Araz hədəf keçən günləri və saatları ömür hesab etmir, həyatın qiymətini ömrün mənalı keçən anları ilə ölçürdü:

*Şəhərlər yuxudan tez oyat məni,
Qoyma axşamlar da tez yatım, ana
Bir qara daş bilər bu həyat məni,
Yuxularda keçsə həyatım, ana!*

Dahi alman şairi və filosofu İ.V.Höte şairliyin mahiyyətindən bəhs edərək yazırdı: “Nə qədər ki bir qələm sahibi özünün xırda subyektiv duyğularını ifadə edir, hələ ona şair demək olmaz. Lakin mühitini, gerçəkliyi qavrayıb onu ifadə etməyin yolunu tapanda həmin adam şairə çevrilir”. Bu mənada Məmməd Araz “Üç oğul anası”, “Mən də insan oldum”, “Atamın kitabı”, “Kəndim, balacasan, çox balacasan”, “Qoca arıq ilə söhbət” poema və şeirlərində mühiti, gerçəkliyi, sevinci, kədəri, ümid və istəkləri, dövrün şirinli-acılı həqiqətlərini əks etdirməyi layiqincə bacaran bir şair olmuşdur.

Məmməd Arazın “Üç oğul anası” poemasında canlı insan həyatı, real həyat lövhələri ilhamla verilmişdir. Şairin qəhrəmanı mərd oğullar anasıdır. Ananın oğlanları itkin düşəndən sonra keçirdiyi iztirablar, nəhayət, onun ölüm səhnəsi, habelə anaya el qayğısı elə təsvir edilmişdir ki, sanki müəllif bu hadisələrin şəxsən iştirakçısı olmuş, o da ana ilə birlikdə günlərlə, aylarla uzaq yollara göz dikib, heç zaman qayıtmayacaq əsgər oğullarının yolunu gözləmişdir. Fəşizmin törətdiyi qanlı cinayətlərin ana ürəyindəmi, yoxsa şair ürəyindəmi daha artıq həyacan doğurduğunu söyləmək çətindir. Çünki şairlə, onun subyektiv aləmilə mövzu qaynayıb qarışmış, bir sintezə çevrilmişdir. Şair ana surətinin xarakter cizgilərini, əsasən, intizar və ölüm səhnələrinin təsvirində aydınlaşdırır. Müəllif hadisələrin sonunu poemanın əvvəlində təsvir edir. Bu ədəbi priyom əsərə qarşı marağı daha da artırır. Poemada ananın fərdi nisgili dünyəvi mahiyyət daşıyan ictimai narahatlıq fonunda açılır.

Bu ananın qəzəbi məhəbbətindən, məhəbbəti isə qəzəbindən daha dərin və daha güclüdür. O, ölümdən belə, qorxmur. Ölümə qarşı aciz, ümitsiz bir ana kimi yox, üsyankar kimi dayanmışdır. Ölümə xitabən ananın

dediyi sözlər bu baxımdan diqqət-çəkicidir.

*Qıy vursam, dağlar da düşər
lərzəyə,
Bu saatca külən sovrular göyə.
Yetməzmi zəhrimar yağıdı
dilindən?*

*Bir gün də yaxşılıq gəlsin
əlindən.*

*Demirəm yaşayım beş yüz il, min il;
Mənə ömür deyil, möhlət gərəkdir.
İtil gözlərimdən, ey ölüm, itil,
Gülsənəm oğulsuz ölməyəcəkdir...
Bir kəndə, bir elə etibarım var;
Mənim dağlar yıxan oğullarım var.
Qara yel əsəndə çöllərimizə,
Ölüm gətirəndə yağılar bizə
Onları göndərdim ölümə qarşı –
Onda tökülmədi mənim göz yaşım.
Götür qılınıcı, məndən uzaq gaz,
Ölüm öldürənin anası ölməz.
İtil, Gülsənəmi tək qarı bilmə!*

Bəlli olur ki, ana qəlbinin nifrəti də şəfqəti qədər tükənməz imiş.

Şair sanki analarımıza bəslədiyi sonsuz ehtiramı ifadə etmək üçün bu obrazi yaratmışdır.

Müharibə ananın arzusuyla, ümidlə böyütdüyü oğlanlarını məhv edir. Ana xalq məhəbbəti və qayğısı ilə əhatə olunsada, bu həsrət ananın saçlarını ağardır, qəddini əyir. Ananı öldürən həsrət duyğularını şair ustalıqla təsvir edir:

*Yandı sınıq qəlbi, yandı yenə də,
Nə yaxın, nə də ki uzaq eşitdi.
Yandı: ümidi də, təsəllini də –
Ürək eşitmədi, qulaq eşitdi.
...Günlər athı oldu, günlər tez ötdü,
Nə vaxtsız, vədəsiz qocaldı arvad!
Gözünün yağıyla oğul böyütdü,
Ocaqlar başında tək qaldı arvad.*

Dünyaya gəlmiş oğullar ali məqsəd nəminə Dunay sahilində şəhid olurlar. Beləliklə, “Üç aslan biləkli oğul anası özgələr çiyində gora gedir”. Lakin ananın ölümü oxucunu nə qədər pərişan etsə də, oxucu bədbinliyə qapılmır. Çünki burada sanki ana öz ölümü ilə ölümə qələbə çalır. Ümumiyyətlə, ana surəti poemada mərdlik və paklıq simvolu kimi təqdim edilir. Hər bir oxucuda dostla məhəbbət, düşməne nifrət hissləri tərbiyə edən bu poema, insan iztirablarının təsvirini xeyirxah qüvvələrin mənfur qüvvələr üzərində qələbəsinin təsdiqi kimi qəbul olunur.

Şair bu əsəri nəcib bir məqsədlə qələmə almışdır.

*Şimşəklər qanadım, sellər ilhamım,
Küləklər nəfəsim qoy olsun bu gün!
Qəlbimin bu sadə seriyətindən*

Bir ana heykəli qoyulsun bu gün!

Poemanın mərkəzində duran əsas ideya “Müharibə olmasa” şerində tamamlanmışdır. Elə bil ki, bu şeir “Üç oğul anası” poemasının düşündürücü xülasəsi, mənalı sonluğudur.

Sevənlər ələməndə

Nə qəm, nə həsrət olar.

Başərin gülləsi – söz,

Sözü – məhəbbət olar –

Müharibə olmasa!

Göründüyü kimi, şair bəşəriyyətin sülh və əmin-amanlıq arzusunu təbii boyalarla təsvir etmişdir.

Yekun olaraq qeyd edək ki, Məmməd Araz yaradıcılığı insanın arzu və istəklərinin ifadəsi olan fəlsəfi məzmunlu əsərlərdən ibarətdir. Bu tərənnüm və ifadə şairin əsərlərində sistem təşkil edir. Yəni bir yaradıcılıq nümunəsindəki ideyalar digərində böyük ustalıqla təsvir edilməklə ifadə olunur, öz həllini tapır.

Kamal CAMALOV
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Azərbaycan – dünyam mənim

*Azərbaycan – qayalarda bitən bir çiçək,
Azərbaycan – çiçəklərin içində qaya.
Mənim könlüm bu torpağı vəsf eləyərək,
Azərbaycan dünyasından baxar dünyaya.*

* * *

*Azərbaycan mayası nur, qayəsi nur ki...
Hər daşından alov dilli ox ola bilər.
“Azərbaycan!” deyiləndə ayağa dur ki,
Füzulinin ürəyinə toxuna bilər.*

*Oğulları Kür gəzdirər biləklərində,
Oğulların göz atəşi gözəl əridir.
Azərbaycan səhərinin bəbəklərində
Qütb ulduzu, dan ulduzu gözəlləridir.*

* * *

*İllər olub – kürrələrdə dəmir olmuşuq.
Sərhədlərdə dayanmışıq küləkdən ayıq.
Od gölündə, buz çölündə gəmi olmuşuq,
Biz Bakının ilk səadət carçılarıyıq.*

*Min illərlə zülmətlərə yollar açıqdı,
Dalğalandı Sabirlərin ümman dünyası,
Azərbaycan qatırı da yollara çıxdı
Dağılanda Qoca Şərqin duman dünyası.*

* * *

*Azərbaycan mayası nur, qayəsi nur ki...
Hər daşından alov dilli ox ola bilər.
“Azərbaycan!” deyiləndə ayağa dur ki,
Ana yurdun ürəyinə toxuna bilər.*

*Sinəmdə o yerin dağ havasıdır,
Qaynar bulaqları qaynar qanımda.
Mənim ürəyimin bir parçasıdır
Doğma Şahbuzum da, Naxçıvanım da.*

*Bir bağban əli var təbiətində –
Dağda çiçəyi bol, bağda bəri bol.
O, yaxın dostudur təbiətin də
Yayda Günəşi bol, qışda qarı bol.*

*Mən burdan baxıram bütün aləmə,
Bu yerin qışı da yazımdır mənim.
Axaq çaylarına lal sudur demə,
Onlar min nəğməli sazımdır mənim.*

*Seyr elə Arazı bir yaz səhəri,
Bir tarix dil açır onun səsinə.
Bu yerin min dərdi, min də kədəri
Yazılmış Atabəy məqbərəsində.*

*Yaxşı bax, hər qara qayanın, dağın
Dibi Zərdüştlərin ocaq yeridir.
O gündən üstündə ana torpağın
Qalan min yağının ləpirləridir.*

*Biz nöqtə qoymuşuq acıya, dərdə,
Ömrü ulduzlardan almışuq indi.
Babamız qəm əkib, qəm biçən yerdə
Çiçəkli bağ-bağat salmışıq indi.*

*Hanı Qəmküsərin qəm şalaləsi,
Qəlbində apardı neçə dərdi o.*

*Çatsa qulağına bu günün səsi,
Ayılıb adını dəyişərdi o.*

*Şəhərim çıraqban, kəndim çıraqban
Kəhkəşan sinəmdən nur alsın deyir.
Onun gecəsinin işıqlarından
O tayın gündüzü işıq istəyir.*

Məndən ötdü, qardaşıma dəydi

Ey daşlaşan, torpaqlaşan
ulu babam,
Bu gündümdən dünənimə
uzaqlaşan ulu babam,
Küləkləşən, dumanlaşan
ruhunla sən
Ayağa dur, səninləyəm!
Səs getməyən, əl

yetməyən
Qədim tarix dərəsindən
Səs ver mənim səsimə sən:
Sənə gələn, səndən ötən
nəydi belə?
Səndən ötüb qardaşıma
dəydi belə?!

Bununlamı neçə dəfə
Ata-oğul, qardaş hissi
haçalandı,
Bir şəhərin
Beş qardaşın xanlığına
parçalandı ?!

O zamanmı bitdi bizim
dilimizin
“sənin”, “mənim”
qabarı da?
O zamanmı bitdi bizim
dilimizin
“Haralısan” damarı da?..
Səninləyəm, ulu

babam?
Bu məsəli kimdi yazan?
Hansı soysuz ata idi,
Ataların imzasını
Çəkib ona möhür
basan?!

Adınızı dastanlardan
oğrayaram,
Ruhunuzu qiyma-qiyma
doğrayaram,
Qara Çoban,
Dəli Domrul,
Ey Xan Eyvaz,
Giziroğlu Mustafabəy.

Əgər ki siz
Bu məsələ qol çəkdiniz!
Sonra, sonra hansınızsa
Xalqa gələn bir qəzadan
Öz başını yana əydi,
O qəza bir topa dönüb
Səttarxanın tifaqına
yaman dəydi.

Məndən ötdü!..
Məndən ötdü!..
Sevincə bax,
qeyrətə bax!
Bunu yazan xilqətə bax!
Məndən ötdü...
Qulağımdan getmir
bu səs,
Zərbələri qardaşıma,

Sirdaşına ötürən kəs
Elə bil ki bax bu gecə
Qulağımdan dibindəcə
Xətənin süqutuna
qəh-qəh çəkdi.
Sonra, sonra
Səhərəcən başına
yüz qədəh çəkdi.

O qəh-qəhin
dalğasından,
O məstliyi baş fırladan
Havasından qopan
daşdı –

Azərbaycan torpağında
Araz boyda şırım açdı.
“Məndən ötdü”...
Bunu dedi Şəki xanı,
Bunu dedi Bakı xanı,
Bunu dedi İbrahim xan,
Fətəli xan, Kəlbəli xan...
“Qəza ötsün məndən”,
– dedi,
Ötən kimi “mən-mən”
dedi.

“Mən-mən” dedi bir
ölkədə nə qədər xan.
Onlar “mən-mən”
deyən yerdə sən olmadın,
Azərbaycan!
Səni səndən alıb belə
Yüz illərlə uyutdular.

Səni səndə ələdilər,
Səni səndə üyütdülər.
Dibək oldun öz
düzünlə, öz daşınla.
Ögey oldun doğma,
əkiz qardaşınla.

“Məndən ötdü”
deyənlərin qeyrətindən.
Namusunu yeyənlərin
qeyrətindən!
Məndən ötdü...
Məndən ötdü!
Ey daşlaşan, torpaqlaşan
ulu babam!

Bu gündümdən
dünənimə uzaqlaşan
ulu babam!
Ayağa dur!
Dəfin etdiyim məsələnin
başdaşına
bir təəssüf xətirəsi
yazıb yondur:

“Səndən ötən mənə
dəydi,
Məndən ötən sənə dəydi,
Səndən, məndən ötən
zərbə,
Vətən, Vətən, sənə
dəydi...”

Vətən mənə oğul desə

Buyruqlara sığışmayan inaddım,
Çox qanadlar yorub salan qanaddım.
Ulduzlara yumruq düşüb, daş atdım;
Nizamlara baş əyməzdi nizamım.

Qayaları haçalardı qüdrətim,
Buludları parçalardı qüdrətim,
Şimşəkləri qıçalardı qüdrətim,
Yorulanda nur mizrablı ozanım.

O selablar seləliyim yalanmış,
Ötən günlər çałağanmış, çalanmış.

Bir taleyin oyununda cütlənmiş zərək,
Yüz il qoşa atılsaq da, qoşa düşmərik.
Bir zərrənin işığına milyonlar şərək,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Çevrəsindən çıxsa əgər sevda firfıran,
Bir ümidin ətəyindən tutub da fırlan,
Eşidirsən: pıçıldaıyır yıxılan, duran,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Bu get-gəllər bazarına dəvədi dünya,
Bu ömür-gün naxışına həvədi dünya,
Əbədiyə qəh-qəh çəkər əbədi dünya,

Bircə kövrək xətirələr qalanmış,
Onu da ki, ha çevirim, ha sanım...

Vətən mənə oğul desə, nə dərdim,
Mənim olub qayasında bitərdim.
Bu torpaqsız harda, nə vaxt, nə dərdim
Xəzanımdır, xəzanımdır, xəzanım.

Dünənimi döşdən asan deyiləm,
Dünənimə qəbir qazan deyiləm.
Ürəyimsiz kəlmə yazan deyiləm,
Nə qədər ki öz əlimdi yazanım.

Dünya sənin, dünya mənim...

Bir taleyin oyununda cütlənmiş zərək,
Yüz il qoşa atılsaq da, qoşa düşmərik.
Bir zərrənin işığına milyonlar şərək,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Çevrəsindən çıxsa əgər sevda firfıran,
Bir ümidin ətəyindən tutub da fırlan,
Eşidirsən: pıçıldaıyır yıxılan, duran,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Bu get-gəllər bazarına dəvədi dünya,
Bu ömür-gün naxışına həvədi dünya,
Əbədiyə qəh-qəh çəkər əbədi dünya,

Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Ayaq saxla, dövrənə bax ötəri belə,
Min illərdir Araz belə, Həkəri belə.
Axsamların, səhərlərin təkəri belə,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Gülünlərə gülünə gələn bu ada güldüm,
Yüyəninə hər əl yetən bu ata güldüm,
Mən özümnlə oynadığım şahmata güldüm...

Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

İnsan qayalar

Bir qayaya söykənmişəm,
Deyirəm kaş:
Bax beləcə daşa dönəm yavaş-yavaş.
Taleymi qayaların taleyinə bağlayam mən.
Bircə insan düşüncəmi saxlayam mən.
Daş ayaqlı, daş əlli bir insan kimi
Enib daşdan-daşa düşəm,
Qayaların lal dilini başa düşəm.
Onların daş qulağına bir daş atam,
Qayaların keçmişini qayalara xatırladam,
Deyəm: Bir vaxt insan oğlu
insan olub bu qayalar.
İnsanların nərəsindən doğulub bu qayalar.
Nər igidlər düşmədən üstə gedən zaman
Babalar da baş qaldırıb yer altından,
Qaya kimi dayaq olub, yumruq olub,
ox olublar.
Qayadöşlü qəhrəmanlar qayalıqda yox olublar,
Bu torpağın taleyində o da elə bir gün idi,
İgidlərin yaşamaşı daş olmaqla mümkün idi.
Yoxsa onun qismətinə hardan düşə bu qədər daş?!

Danış görüm, a daş qardaş!
Siz nənəmin bacılığı,
Siz babamın qardaşlığı,
Təbiətin səpdiyi bir zəmi sanım
Bəlkə, elə bu daşlığı!
Siz ey qədim əfsanələr,
Şərimə yağ, səsimə yağ!
Nə zamansa bu daşlarla
bir dil tapan tapılacaq –
Bu daşların, qayaların
keçmişini oyadacaq,
Ordu-ordu qayalıqlar
insanlığa qayıdacaq.
Bu basılmaz nərlər-ərlər,
Bu qaya sərkərdələr
Onda mənə – bir balaca daş əsgəri
qoyar yaqın qoşulmağa bu cərgəyə,
Qayaların keçmişini qayalara yazdım, deyər,
Onda Vətən sanar mənə
Bir balaca Vətən daşı,
Vətən daşı olmayandan olmaz ölkə vətəndaşı...

Əlvida, dağlar!

Bəlkə bu yerlərə bir də gəlmədim,
Duman, salamat qal, dağ, salamat qal.
Dalımcə su səpir yoxsa buludlar? –
Leysan, salamat qal, yağ, salamat qal!
Qıy vuran qartallar yox oldu çəndə,
Nərgizlər saraldı şəhli çəməndə.
Ey qaragöz pəri, dalımcə sən də
Boylan, salamat qal, bax, salamat qal!

Gəldim, qarşıladı güllər-çiçəklər,
Gedirəm, əl edir boz biçənəklər.
Nıdamı çaylara dedi küləklər:
Bulan, salamat qal, ax, salamat qal!
Dağların pələngi, şiri də sənən,
Şairi də sənən, şəri də sənən.
Varı, bərəketi, xeyri də sənən –
Çoban, salamat qal, sağ-salamat qal!

Haqqın var, Məmməd Araz, haqqın var yaşamağa!

Bu il oktyabr ayının 14-də yaradıcılığı vətənpərvərlik duyğuları ilə yoğrulan Xalq şairi Məmməd Arazın anadan olmasından 80 il ötür. Məmməd Araz yaradıcılığı, istedadı, şəxsiyyəti ilə müasir poeziyamızda özünəməxsusluğu ilə səciyyələnən bütövlük, ucalıq, kamillik mücəssəməsidir. Bu da həqiqətdir ki, şairin ünvanına 300-dən çox nəzirə-şeir yazılıb. Cəsarətlə demək olar ki, istər Azərbaycan ədəbiyyatında, istərsə də dünya ədəbiyyatında bu xoşbəxtlik çox az insana nasib olub. 50 il Məmməd Arazla dostluq edən, ədibin yaradıcılığının vurğunu, qələmindən çıxan hər bir sözə dərinədən bələd olan Akif Mədətovla şairin yaradıcılığı haqda söhbət etdik.

Akif müəllim ixtisasca iqtisadçıdır. Amma poetik duyumu gənc yaşlarından onu söz ustadlarından, söz sənətkarlarının yaradıcılığını mənimsəməyə sövq edib. Zaman ötdükcə bu sövdəlik Akif müəllimə ustadların, sənətkarların yaradıcılığı haqqında qiymətli fikir yürütmək bacarığı aşılayıb.

– **Akif müəllim! Məmməd Araz ədəbiyyatımızda vətənpərvər şair kimi tanınır, hətta şairin şerindən iki misra dillər əzbəri olub: Vətən mənə oğul desə, nə dardım, Mamur olub qayasında bitərdim.**

İstərdim söhbətimizə elə burdan başlayaq. Şairin daha hansı şeirlərini göstərmək olar ki, bu şeirlərdəki tərənnüm Vətənin vətəndaşının Vətən dilində tərənnümüdür?

– Məmməd Araz poeziyasında Vətən torpağının gözəllikləri, onun müstəqilliyi təkrarolunmaz poetik istedadla tərənnüm olunub, Vətənin dahi oğullarının Vətən qarşısındakı xidmətləri, Vətənin tarixi taleyinə qara hərf-lərlə yazılan hadisələr geniş şəkildə poetik ustalıqla öz əksini tapıb. Vətən torpağı, onun toxunulmazlığı şair üçün çox müqəddəsdir, canından əzizdir. Bu müqəddəslik, bu əzizləmə ədibin bu dünyadakı nişanəsi olan məzarı üzərindəki başdaşına da həkk olunub:

*Gülüm, bir də görüşünə yubansam,
Adımı tut, harda dağlar dumansa.
Gözünü sıx, hansı daşda su yansa,
O daş altıda Məmməd Araz yaşayır.*

Ermənistanla müharibənin qızgın çağında heç bir şairin demədiyini Məmməd Araz dedi, özü də piçiltıyla yox, harayla. Məmməd Araz harayı ərşə dayandı:

*Varım, yoxum, səninləyəm,
Azım, çoxum, səninləyəm,
Şirin yuxum, səninləyəm.
Yixin məni söz atından,
Atın məni tank altına.
Əzin məni xıncım-xıncım.
Didin məni didim-didim,
Atın məni tank altına!
Qundaqdakı bir körpəni*

Babək Rayon Mədəniyyət Evinə milli poeziyamızın iftixarı olan şair, tərcüməçi, publisist Məmməd Arazın 80 illik yubileyi münasibətilə ədəbi-bədii gecə keçirilib. Gecənin qonaqları əvvəlcə rayon Mədəniyyət Evinin foyesində təşkil edilən, böyük şairin həyatı və yaradıcılığını əks etdirən sərgiyə baxıblar.

Tədbirdə rayon Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin müdiri Aybəniz Babayevanın, Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sisteminin direktoru Fatma Bağirovanın, Uşaq Kitabxanasının müdiri Təranə Əliyevanın çıxışları olub.

Çıxışlarda qeyd edilib ki, Azərbaycan torpağını Arazsız təsəvvür etmək mümkün olmadığı kimi, Azərbaycan milli poeziyasını da Məmməd Arazsız təsəvvür etmək çox çətindir. Azərbaycan əlli milyonluq bir xalqın – azərbaycanlıların şəriksiz Vətəni olduğu kimi, Məmməd Araz yaradıcılığı da əlli

Xilas edim.

*Səninləyəm, haqq-ədalət, səninləyəm,
Milli qürur, milli qeyrət, səninləyəm.*

– **Akif müəllim, Məmməd Araz həmişə ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən böyük qayğı ilə əhatə olunmuşdur. Bu haqda nə deyə bilərsiniz?**

Məmməd Araz ulu öndərin qayğısı çox-cəhətli idi. Birincisi, respublikada ilk üç “İstiqlal” ordeni alan şairlərdən biri Məmməd Araz oldu. Sonra 1993-cü il mayın 8-də şair xəstəliyi ilə əlaqədar həyat yoldaşı Gülxanım müəllimə ilə birlikdə Almaniyaya müalicəyə göndərildi. Almaniyanın Frankfurt şəhərində müalicə olundu. Məmməd Araz Bakı şəhərində yüksək səviyyədə təmir edilmiş üçotaqlı mənzillə təmin edildi. Ədəbiyyatdan, elmdən xəbərdar olan hər bir insan gözəl bilir ki, ulu öndərimiz Heydər Əliyev böyük sənətkarları həmişə diqqət mərkəzində saxlayırdı, onlara atalıq qayğısı göstərirdi.

Ulu öndər şairin 60 illik yubiley tədbirində sona qədər iştirak etdi. Yubiley tədbiri başa çatdıqdan sonra Bəxtiyar Vahabzadənin, Anarın, şairin həyat yoldaşının iştirak etdiyi kiçik bir məclisdə Məmməd Arazın yaradıcılığına bir daha yüksək qiymət verərək dedi: “Bəzi insanlar elə bilirlər ki, onlar əbədidir, dünyanı tutub qalacaqlar. Daha bilmirlər ki, şairin dediyi kimi:

*Bu get-gəllər bazarına dəvədi dünya,
Bu ömür-gün naxışına həvədi dünya.
Əbədiyə qəh-qəh çəkar əbədi dünya,
Dünya sənin, dünya mənim,
Dünya heç kimin.*

Budur ədəbiyyat, budur poeziya, budur Məmməd Araz hikməti”.

– **Siz Məmməd Arazla bağlı yazılarınızda döna-döna qeyd edirsiniz ki, Məmməd Araz tale şairidir. Bu fikrinizi, mümkünsə, bir az daha geniş açıqlayın.**

– Dünya və Azərbaycan ədəbiyyatının Puşkin, Bayron, Lermontov, Səməd Vurğun kimi korifey şairlərini oxuduqdan sonra mən bu fikrə gəldim ki, bəli, Məmməd Araz tale şairidir. İnsan taleyi, insanın ömür yolunda

buraxdığı səhvlər yaş ötəndən sonra, ömrün ixtiyar çağına qədəm qoyduqda yada düşür; bu xatırlama onu kövrəldir, bəzənsə göynədir. Bu hisslər, sözün həqiqi mənasında, Məmməd Araz poeziyasında öz əksini tapdığı qədər, demək olar ki, heç bir şairin yaradıcılığında bu dərəcədə hiss olunmur.

– **Tale şairi olmaq nə deməkdir?**

– Bu, o deməkdir ki, Məmməd Arazı oxuyan hər bir oxucu öz taleyinin hansısa anını,

Ucalığa, kamilliyə çağırış

məqamını şairin yaradıcılığında görür. Sanki şair bu insanın taleyini qələmə alıb. Şairi insanımıza sevdiren birinci və ən böyük amil budur. Onun müxtəlif şeirlərindən götürülmüş aşağıdakı misralara diqqət yetirək:

*İki cırpı bir ocaqda gün ağlar,
Od səngiyər, köz sızıldar, küll ağlar,
Yaş ötəndə yada düşər günahlar.
Kim yıxıldı, kim haqlayan olmadı,
Kimdən kimə gün ağlayan olmadı.*

*Və ya
Dilim dinməz, kirpiklərim səs elər,
Necə xoşdu, ürəyimi kəs elə.
Qalan ömrə yarım ürək bəs elər;
Aldat məni, unut məni, at məni.*

*Və ya
Öyünəsi bircəm idin, birimdin,
Üz tutası qıbləm idin, pirimdin.
Taleyimə dan ulduzu bilirdim,
“Karvanqıran” olmağın da olarmış.*

Dan ulduzu sübhə qədər yanır, nur saçır, “karvanqıran” isə bir neçə saat yanır, sonra sönmür. Şair qeyd edir ki, “taleyimə dan ulduzu bilirdim”, yəni elə bilirdim ki, sən mənim ömür yoluma sona qədər nur, işıq saçacaqsan. Nə bilərdim ki, “karvanqıran” ulduzu kimi yanıb sönməyəcək. Bu qəbil şeirlərin sayını artırmaq da olar.

– **Məmməd Arazın ən çox sevdiyiniz şeiri hansıdır?**

– Şairin şeirlərinin hamısını bütün varlığımla sevirəm. Aşağıdakı ən çox sevdiyim misraları oxucularla bölüşmək istəyirəm.

*Hələ yeriyirəm qəlbimlə qoşa,
Hələ çoxlarına örnəyəm, bala.
Qoca büdrəyəndə büdrəyəm qoca,
Körpə ağlayanda, körpəyəm, bala.*

– **Məmməd Araz şəxsiyyəti, bu şəxsiyyətin obyektivliyi, Azərbaycanda milli təfəkkürün yaranmasında, çağdaş ədəbiyyatın formalaşmasında rolu barədə nə demək istərdiniz?**

– Mənim fikrimcə, Məmməd Arazın şəxsiyyəti şairliyini, şairliyi isə şəxsiyyətinin bütövlüyünü, ucalığını müəyyən edir,

tamamlayır.

Fikrimin təsdiqi üçün şairin yazdığı iki şerə diqqət çəkmək istərdim.

Birinci, onu qeyd edim ki, şair ötən əsrin 70-ci illərinin sonlarında gəzinti zamanı mənə çox kövrək hisslərlə dedi ki, gör Məmməd Aslan Azərbaycanı necə vəsf edib, xalqını özü qədər sevməyən şair bu misraları yaza bilməz. Məmməd Aslan yazmışdı:

O çağlayan gur bulaqlar, çağlar

mənim ürəyimdə,

Necə şirin xatirəni saxlar mənim

ürəyimdə.

Səndən başqa, Azərbaycan,

nə var mənim ürəyimdə?

Gülümsədi, bir az da kövrəldi. “Məmmədin bu şerinə nəzirə yazacağam”, – dedi və yazdı. Özü də necə yazdı. Şeir belə adlanır: “Məmməd Aslana”.

Bəxtimə bir yazı qurumu dəydi,

Taxtımə iki əl qırımı dəydi.

Gözümə bir Araz şırımı dəydi,

Yüz Araz töküldü gözümdən mənim.

“Yazı qurumu” “Gülüstan” sülh müqaviləsini hazırlayanlara, “iki əl” Azərbaycanı iki yerə parçalayan qüvvələrə, “Araz şırımı” isə “Gülüstan” müqaviləsindən sonra Araz çayının sərhəd olmasına işarədir.

İkinci şeri şair Musa Yaquba yazıb: “Dağlara söykənən dağlara söykən”.

Dağlar ərköyünlər atası deyil,

Kimini xurcuntək çiyninə asa.

Hellənc sapandına qoyub kimini

Dərələr dibinə atası deyil.

Birinci şeirdə şair oxucunu oyaq olmağa, ayıq olmağa, tarixindən ibrət dərsi almağa, ikinci şeirdə isə insanları ləyaqət hissini uca tutmağa səsləyir.

– **Akif müəllim, son olaraq nə demək istərdiniz?**

– Müsahibənin sonunda Xalq şairinin 80 illik yubileyinin qeyd olunması ilə bağlı imzalanmış sərəncamlara, Məmməd Araz yaradıcılığına qayğıkeş diqqətə görə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevə, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vəlif Talıbova öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Çox böyük diqqətə görə sağ olsunlar, çox böyük qayğıya görə sağ olsunlar. Məmməd Arazın yubileyinin belə təntənəli keçirilməsinə bütün Azərbaycan xalqı sevinir. Şairin dostu və pərəstişkarı kimi mən daha çox sevinirəm.

✍ Muxtar MƏMMƏDOV

Böyük söz ustasına həsr olunmuş ədəbi-bədii gecə

milyonluq xalqımızın şəriksiz poeziyasıdır, ədəbiyyat, bədii düşüncə və təfəkkürünün vətənidir. Bu da ondan irəli gəlir ki, bu poeziyada hər bir oxucu öz hisslərini, düşüncə və təfəkkürünü görür, dərk edir, özünü bir çox məqamlarda Məmməd Araz yaradıcılığı ilə ifadə etmiş olur. Zamanın kəsişən və kəsişməyən nöqtələrində bütün

ömrü boyu “hər adi ölçüyə, ülgüyə” gəlməyən Məmməd Araz ədəbiyyata, böyük poeziyaya bütöv Vətən kimi baxırdı. Məmməd Araz böyük sözün – Vətənin sərhədində həmişə alınmaz bir sənə, basılmaz ordu gücünə malik olan söz mülkünün tacıdır. Hər bir şairin və ümumiyyətlə, yaradıcı adamın əbədi və əzəli bir ilham mənbəyi var.

Məmməd Arazın başlıca ilham mənbəyi tarixi minilliklərə söykənən və tarix səhnəsində həmişə öz sözü, mövqeyi olan Azərbaycandır.

Bildirilib ki, tarixin bütün dönəmləri bir həqiqəti təsdiq edib; Vətənin, millətin ağır günündə iki böyük qüvvə öndə dayanıb: biri millətin, Vətənin sərkərdəsi, biri də o millətin, Vətənin yetirdiyi bə-

yük qələm və söz adamları. Yaxın keçmişimizin keçdiyi tarixi yol da bu həqiqəti bir daha təsdiqlədi. Təsdiqlədi ki, böyük ədəbiyyat olmadan böyük ictimai-siyasi təfəkkür də ola bilməz. Məmməd Araz poeziyası bütün çalarları ilə bu böyük missiyanın ağırlıqlarını çiyində daşıyan poeziyadır. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vəlif Talıbovun “Xalq şairi Məmməd Arazın 80 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” Sərəncamı istiqlal şairi Məmməd Araz irsinə, poeziyasına ən böyük ehtiramın və hörmətin ifadəsidir. Bu sərəncam bir daha onu göstərdi ki, bu gün də Məmməd Araz mənen Vətən və Azərbaycançılıq məfkurəsi uğrunda gedən döyüşlərin ön sırasındadır.

Sonra rayon Mədəniyyət Evinin “Zabul” Instrumental Ansamblının ifasında şairin şeirlərinə bəstələnmiş mahnılar səsləndirilib, onun şeirləri bədii qiraət olunub.

✍ Səbuhi HÜSEYNOV

Göy qurşağı

“Şərq qapısı”nın ədəbiyyat əlavəsi

Məsul şəxs

Səyyar MƏMMƏDOV

Redaksiya heyəti

Asim Yadigar, Yavuz Axundlu, Hüseyn Həşimli, Əbülfəz Amanoğlu, Xanəli Kərimli, Muxtar Qasımzadə, Əbülfəz Əzimli, Qafar Qərib

14 oktyabr – Beynəlxalq Standartlaşdırma Təşkilatının yarandığı gün hər il Azərbaycan da “Ümumdünya Standartlaşdırma Günü” kimi qeyd edilir.

Standartlaşdırma iqtisadiyyatın idarə olunmasının başlıca vasitələrindən biridir. O, bilavasitə ictimai istehsalın səmərəliliyini və istehsal olunan məhsulun keyfiyyətini nizamlayır. Azərbaycanda istehlakçı hüquqlarının qorunması, əhalinin standartların tələbinə uyğun keyfiyyətli mal və məhsullarla təminatı ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilən iqtisadi inkişaf strategiyasının əsasını təşkil edir. Ümummilli liderimizin 2001-ci il 27 dekabr tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi fəaliyyətə başlamış, sonrakı dövrlərdə “Standartlaşdırma haqqında”, “Ölçmələrin vəhdətinin təmin olunması haqqında”, “İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında”, “Yeyinti məhsulları haqqında” qanunlar və digər hüquqi sənədlər qəbul edilmişdir. Bu gün Azərbaycan Beynəlxalq Standartlaşdırma Təşkilatının, Standartlaşdırma, Metrologiya və Sertifikatlaşdırma üzrə Avrasiya Standartlaşdırma Təşkilatının və Türkdilli Ölkələrin Bölgələrarası Standartlaşdırma Birliyinin üzvüdür.

Ölkəmizdə milli standartların beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, müasir dünyanın tələbləri ilə səsleşən yeni milli standartların qəbulu və tətbiqi prosesi uğurla icra olunmaqdadır. Başlıca məqsəd ölkədə standartlaşdırmanın inkişaf etdirilməsi, beynəlxalq tələblərə cavab verən yeni milli standartların yaradılması və standartlar fondu-

14 oktyabr Ümumdünya Standartlaşdırma Günüdür

Standartlaşdırma müasir iqtisadiyyatın açarıdır

nun təkmilləşdirilməsidir. Çünki standartlaşdırmanın təkmilləşdirilməsi ölkə iqtisadiyyatının, sahibkarlığın inkişafında, istehlakçı hüquqlarının etibarlı qorunmasında, məhsul və xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsində başlıca amildir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında da keyfiyyət infrastrukturunun inkişafı və tənzimlənməsi standartlaşdırma, akkreditasiya, sertifikatlaşdırma, metrologiya, uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə fəaliyyət istiqamətləri vasitəsilə həyata keçirilir. Muxtar respublika iqtisadiyyatının sürətli inkişafı, istehsal müəssisələrinin dünya standartlarına cavab verən maddi-texniki baza ilə təchiz olunması həm də beynəlxalq tələblər səviyyəsində qəbul edilən yeni standartların tətbiqinə geniş imkanlar açmışdır. Muxtar respublikada istehsal olunan məhsulların yüksəkkeyfiyyətli, rəqabətqabiliyyətli olması, görülmə işlərin və göstərilən xidmətlərin müasir standartlara cavab verməsi qarşıda duran prioritet vəzifələrdəndir. Məqsəd istehlakçıların tələblərinə əsaslanan iqtisadiyyatın inkişafına nail olmaq, daxili, eləcə də xarici bazara keyfiyyətli məhsul çıxarılması prosesini sürətləndirməkdir. Bu isə standartlaşdırma sahəsində fəaliyyətin müasir tələblər əsasında qurulması ilə mümkündür.

Muxtar respublikamızda standartlaşdırma sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi, beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və

tətbiqi Naxçıvan Muxtar Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən həyata keçirilir. Komitə keyfiyyət nəzarət infrastrukturunun və bu sahədə texniki tənzimləmə sisteminin qabaqçıl tələblərə uyğunlaşdırılmasını, yerli məhsulların xarici bazarlara çıxışının təmin edilməsini fəaliyyətində əsas istiqamət kimi götürür. Təkcə bu ilin ötən 9 ayı ərzində komitəyə 5640 dövlətlərarası standart, 42 milli standart, 50 türk standartı, 1 təsnifat daxil edilmiş, 8 texniki şərtin ekspertizası aparılmış və dövlət qeydiyyatına alınmışdır. Bu dövrdə sahibkarlıq subyektləri ilə abonent xidməti üzrə 203 müqavilə bağlanmışdır. Hazırda komitədə Azərbaycan Respublikasında qüvvədə olan 718 milli standart, 14 min 347 dövlətlərarası standart, 299 türk standartı, 23 beynəlxalq standart, 16 texniki şərt, 37 təsnifat, 1143 rəhbərədiçə sənəd, 173 ədəd metodik sənəd, 2 ədəd təlimat, 1 ədəd texniki tələb olmaqla, ümumilikdə, 16 min 759 texniki normativ-hüquqi akt toplanmışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında istehsal olunan məhsulların keyfiyyətinə, müasir standartlara cavab verməsinə və rəqabət qabiliyyətinə malik olmasına ciddi diqqət yetirilir. Bu məqsədlə istehsalçılar, xüsusilə də sahibkarlar arasında maarifləndirici söhbətlər aparılır, müəssisələrdə yoxlamalar keçirilir, məhsulların keyfiyyət göstəricisi nəzarətdə saxlanılır.

olaraq, mühüm dəmiryol qovşağı olan Culfa stansiyasında Yük və Sərnişin Daşımaları İdarəsinin inzibati binası, Culfa Lokomotiv Deposu, Lokomotiv Briqadalarının

2013-cü ildə də bu məsələ diqqət mərkəzində olmuş, ümumilikdə, 597 təsərrüfat subyektinə müasir standartların tətbiqi ilə bağlı maarifləndirici məktublar göndərilmiş, ticarət obyektlərindən 138 min 594 manat dəyərində standartın tələblərinə uyğun olmayan, yararlılıq müddəti bitmiş məhsul aşkar edilərək satışının qarşısı alınmışdır. İdxal olunan malların etiketlərində və adlarında istehlakçılar üçün nəzərdə tutulmuş Azərbaycan dilində zəruri məlumatların olmasına nəzarət edilməsi, yeni dəyişdirilmiş və ya genetik modifikasiya olunmuş məhsulların, eləcə də süni ət məhsullarının muxtar respublikaya idxalının və satışının da qarşısı alınmışdır. Bütün bunlar daxili bazarın keyfiyyətli məhsullarla təminatına, istehlakçı hüquqlarının qorunmasına hesablanmış tədbirlərdir.

“2008-2015-ci illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı”nda və “2012-2015-ci illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında meyvəçiliyin və tərəvəzçiliyin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nda qarşıya qoyulan vəzifələrin icrası üçün komitə tərəfindən ardıcıl tədbirlər görülür. Kənd təsərrüfatı məhsullarının topdansaşını həyata keçirən 33 müəssisə rəhbərinin iştirakı ilə görüşlər keçirilmiş, 2 müəssisəyə ISO 9001 beynəlxalq idarəetmə sertifikatı, uşaq yeməyi istehsal edən bir müəssisəyə isə uyğunluq sertifikatı verilmişdir. Yeyinti məhsullarının is-

tehsalı, emalı, daşınması, saxlanması və satılması zamanı məhsulların keyfiyyəti ilə bağlı qanunvericiliyin pozulması hallarına qarşı mübarizə məqsədilə 6 təsərrüfat subyektinə dövlət nəzarəti aparılmışdır. Ərzaq məhsullarının əmtəə nişanlarının saxtalaşdırılması hallarının aradan qaldırılması məqsədilə istehsal və xidmət sahələrində 3 dəfə monitoring keçirilərək 9 müəssisənin istehsal etdiyi 42 məhsulun etiketlərində mövcud olan nöqsanlar aradan qaldırılmışdır. Bununla yanaşı, 46 konserv məhsuluna sertifikat verilmişdir.

İxracəyönümlü müəssisələrdə müasir standartlara uyğun şəraitin yaradılması və istehsal prosesinin qabaqcıl texnologiyalar əsasında təşkili məqsədilə muxtar respublikaya idxal olunan 43 avadanlıq sertifikatlaşdırılmışdır. Cari ilin 9 ayı ərzində 589 ədədi ərzaq, 4110 ədədi qeyri-ərzaq məhsulu olmaqla, cəmi 4699 ədəd uyğunluq sertifikatı verilmişdir. Sertifikatların 283 ədədi milli, 385 ədədi dövlətlərarası, 3781 ədədi beynəlxalq standartlara, 231 ədədi təhlükəsizlik göstəricilərinə, 16 ədədi müəssisələr tərəfindən hazırlanmış texniki şərtlərə və 3 ədədi yoxlama metodikasına uyğun olaraq verilmişdir. 86 istehsal müəssisəsinin istehsal etdiyi 149 adda məhsula AZS Milli Uyğunluq Nişanı ilə nişanlamaq hüququ verilmişdir.

Muxtar respublikamızda əhalinin sağlamlığının və istehlakçı hüquqlarının qorunması üçün standartlaşdırma, metrologiya və sertifikatlaşdırma sahəsində həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər bundan sonra da davam etdiriləcəkdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin mətbuat xidməti

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2005-ci il 7 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə hər il oktyabr ayının 13-ü Azərbaycan “Dəmir yolu işçilərinin peşə bayramı” kimi qeyd olunur.

Azərbaycan nəqliyyat sisteminin inkişafı, eləcə də dəmir yolu təsərrüfatının ən sürətli və parlaq dövrü ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərə təsadüf edir. Ötən əsrin 70-ci illərində ümummilli liderin şəxsi təşəbbüsü sayəsində dəmir yolu nəqliyyatında da köklü islahatlara və sürətli inkişafa təkan verilmişdir. Ulu öndərin Azərbaycan dəmir yolu nəqliyyatının inkişafı istiqamətində gördüyü işlər qısa zamanda öz bəhrəsini vermiş, dəmir yolu təsərrüfatının və stansiyaların inkişafı ön plana çəkilməmişdir. Bu dövrdə 482,8 kilometr uzunluğunda yeni dəmir yolu xətləri çəkilmiş, 1284 kilometr uzunluğundakı dəmir yolu xətləri elektrifikasişdırılmışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında da dəmir yolu nəqliyyatının inkişafı ümummilli liderin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Muxtar respublika üzrə artan yük və sərnişin daşınmasına olan tələbatı təmin etmək, yüksək səviyyədə nəqliyyat xidmətinə təşkil etmək məqsədilə 1976-cı ildə dəmir yollarının Naxçıvan Hissəsinin mərkəzi aparatı İmişli stansiyasından Naxçıvan şəhərinə köçürülmüşdür. 1988-ci ildə Culfa-Şəhur sahəsinin elektrifikasişdırılması nəticəsində yük və sərnişin daşınmasında elektrovoz dartsından istifadə olunmasına başlanmışdır.

Ötən əsrin 90-cı illərində baş verən hadisələr, xüsusilə də ermənilərin işğalçılıq siyasəti dəmir yolu nəqliyyatında infrastrukturun dağılmasına səbəb olmuş, 240 kilometrdrən çox dəmir yolu xətti erməni təcavüzünə məruz qalmışdır. Mehri-Kərçivan sahəsində qatar-

ların hərəkətinin dayandırılması nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycanın digər ərazilərindən təcrid edilərək blokadaya düşmüşdür. Lakin ümummilli liderin ikinci dəfə Azərbaycana rəhbərliyə qayıdışından sonra iqtisadiyyatın bütün sahələrində olduğu kimi, dəmiryol nəqliyyatında da tənəzzülün qarşısı alınmış, bu sahədə infrastruktur yenilənmiş, dəmir yolu iqtisadiyyatın aparıcı sahələrindən birinə çevrilmişdir.

“Blokada şəraitində yaşayan Naxçıvan Muxtar Respublikasının ölkəimizlə dəmir yolu əlaqəsi kəsilmişdir. Lakin buna baxmayaraq, muxtar respublikada dəmir yolu infrastrukturunu qorunub saxlanılmış və inkişaf etdirilmişdir”, – deyən Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vəlif Talıbov Naxçıvanda dəmir yolu nəqliyyatının inkişafını diqqət mərkəzində saxlayır. Son illər Naxçıvan, Şəhur, Şahtaxtı, Culfa sərnişin vağzallarının binalarında, Naxçıvan, Dərəşam, Nəhrəm, Vəlidag, Qıvrıq, Dəstə, Şahtaxtı, Culfa stansiyalarının idarəetmə mərkəzlərində, “Naxçıvan Dəmir Yolları” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin inzibati binasında, əlavə olaraq 20-yə yaxın inzibati və yardımçı binada əsaslı təmir işləri başa çatdırılaraq istifadəyə verilmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin 2011-ci il 16 mart tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Naxçıvan Muxtar Respublikasında dəmir yolu nəqliyyat sisteminin 2011-2015-ci illər üzrə İnkişaf Proqramı” muxtar respublikada dəmir yolu nəqliyyatının inkişafı üçün geniş imkanlar yaratmışdır. İnkişaf proqramına uyğun

13 oktyabr dəmir yolu işçilərinin peşə bayramıdır

Dəmir yolu nəqliyyatı ölkə iqtisadiyyatının əsasını təşkil edir

İdarəedilməsi Mərkəzi və radio-rabitə sexinin binası əsaslı təmir edilərək istifadəyə verilmişdir. İnkişaf proqramının icrası istiqamətində xidməti ərazidə və İran yolu üzərində yerləşən körpülərin dayaq və konuslarında əsaslı təmir işləri aparılmış, dəmiryol keçidləri yenidən qurulmuş, 1 ədəd yeni dəmiryol keçidi salınmışdır. Yük və Sərnişin Daşımaları İdarəsinin Naxçıvan yanacaq anbarının qarajı və inzibati binası əsaslı təmir olunmuşdur. Hazırda Texniki İnzibati Binaların Təmir-Tikinti İdarəsi tərəfindən İnfrastruktur İdarəsinin inzibati binasının, Ordubad stansiyasının idarəetmə mərkəzinin və transformator yarımstansiyasının, Naxçıvan stansiyasındakı idarəetmə mərkəzinin və dəmiryol sərnişin vağzalının əsaslı təmiri, Ordubad yol sahəsinin inzibati binasının, Ordubad dəmiryol sərnişin vağzalının binasının tikintisi davam etdirilir.

Yol sahələri üzrə sağlamaşdırma işlərinin aparılması məqsədilə mütləmə olaraq yararsız ağac şpallar təzə ağac və yararlı dəmir-beton şpallarla əvəz edilir, relslər dəyişdirilir. Belə ki, ötən illər ərzində muxtar respublikamıza Rusiya Federasiyasından təzə ağac şpallar gətirilərək yol təsərrüfatında sağlamaşdırma işləri aparılmışdır. Naxçıvançay üzərində yerləşən, qəza vəziyyətində olan 5 aşırımlı dəmiryol körpüsünün orta aşırımı yenisi ilə əvəz olunaraq qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyi təmin edilmişdir. Həm-

çinin lokomotivlər və vaqonlar üçün bütün ehtiyat hissələri tədarük edilmiş, 25 ton yüksəkkeyfiyyətli sürtgü yağı ehtiyatı yaradılmışdır.

İnfrastruktur İdarəsinin tabeli-

şınmasının keyfiyyətini yüksəltmək, əhaliyə keyfiyyətli nəqliyyat xidməti göstərmək məqsədilə ötən illər 3 ədəd “Ekspress”, 4 ədəd oturacaqtipli sərnişin vaqonunun istilik sistemi bərpa olunmaqla, 2 ədəd isə oturacaqtipli sərnişin vaqonu yay mövsümünə uyğun əsaslı təmir edilərək istismara buraxılmışdır. Qış mövsümünə hazırlıq məsələləri də daim diqqət mərkəzində saxlanılır, vaqonların qış mövsümündə normal qızdırılması üçün daş kömür ehtiyatı yaradılır.

Muxtar respublikada dəmiryol-nəqliyyat kompleksinin yeniləşməsi istiqamətində görülmə işlərin davamı olaraq, Qara-Börk və Vəlidag stansiyalarında yükləmə və boşaltma meydanı yaradılmışdır. 2011-ci ilin may ayından isə Vəlidag stansiyasından Qara-Börk stansiyasına qumçinqıl, Şahtaxtı stansiyasından isə Naxçıvan və Qara-Börk stansiyalarına travertin-mərmər bloklarının daşınmasına başlanılmışdır.

Dəmir yolu müəssisələri üçün ixtisaslı kadrların hazırlanması bu gün muxtar respublikada diqqət mərkəzindədir. Ötən il bir qrup dəmiryolçu Naxçıvan Regional Peşə Tədris Mərkəzində peşə ixtisas kursunu bitirmişdir. Bundan başqa, Naxçıvan Texniki Kollecdə dəmiryol ixtisası üzrə yeni fakültə açılmışdır. Dövlətimiz tərəfindən muxtar respublika dəmiryolçularının əməyi də daim yüksək qiymətləndirilmiş, son illər 1 nəfər Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünə, 1 nəfər “Azərbaycan Respublikasının əməkdar mühəndisi” fəxri adına layiq görülmüş, 13 nəfəri isə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşdur.

Peşə bayramını yüksək əhval-ruhiyyə ilə qeyd edən muxtar respublika dəmiryolçuları bundan sonra da öz işlərini günün tələbləri səviyyəsində quracaq, sərnişinlərə yüksək səviyyədə nəqliyyat xidməti göstərəcək və muxtar respublikanın iqtisadi inkişafına öz töhfələrini verəcəklər.

“Naxçıvan Dəmir Yolları” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin mətbuat xidməti

Heydər Əliyev adına tam orta məktəb

Müəllimlərimiz ikiqat sevinc yaşayırlar

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 3 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının “Tərəqqi” medalı və “Əməkdar müəllim” fəxri adı ilə təltif edilən müəllimlərin sırasında Naxçıvan Muxtar Respublikasının təhsil işçiləri də var. “Naxçıvan Muxtar Respublikasının təhsil işçilərinə “Əməkdar müəllim” fəxri adının verilməsi haqqında” Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin 2013-cü il 4 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə bir qrup müəllim təltif olunub. Təltif edilən müəllimlərimiz ikiqat sevinc yaşayırlar. Çünki 9 oktyabr prezident seçkilərində cənab İlham Əliyev çox böyük səs fərqi ilə qələbə çalaraq növbəti beş ildə də Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik edəcək. Buna görə də bütün peşə sahibləri kimi, müəllimlərimiz də sevincli və qürurludurlar. Bu bayram ərafəsində təltif olunan müəllimlərlə həmsöhbət olduq, onların sevincini bölüşdük.

Fatma QULİYEVƏ – “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunan: – Mən 40 ildir, Şahbuz şəhər 1 nömrəli tam orta məktəbdə “riyaziyyat” fənnini tədris edirəm. Bu illər ərzində müxtəlif mükafatlara layiq görülmüşəm. Ancaq bu mükafat – “Tərəqqi” medalı qədər mənə əziz olan mükafat almamışam. Prezident tərəfindən təltif edilmək sırası bir müəllim üçün böyük fərəhdir. Mən bir müəllim kimi Prezidentimə inanmışam. Elə seçki günündə səsimi cənab İlham Əliyevə vermişəm. Onun yenidən Prezident seçilməsi rayonumuzda böyük əhval-ruhiyyə ilə qarşılanıb. Çünki hər şey göz qabağındadır. Cənab Prezidentin regionların inkişafına göstərdiyi qayğıni hər bir vətəndaş gündəlik həyatında hiss edir. Ulu öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu siyasətin Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla, yeni dövrün tələblərinə uyğun şəkildə davam etdirilməsi ölkəmizin siyasi-iqtisadi inkişafını, o cümlədən sosial rifahının yüksəlişini təmin edib. Cənab İlham Əliyevin Prezident olduğu 10 ildə Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə, dünya siyasətində nüfuzu daha da artıb, ölkəmiz ən mötəbər tədbirlərə, beynəlxalq yarışlara, müsabiqələrə ev sahibliyi edib, xalqımızın həyat tərzini qibələtiləcək dərəcədə yaxşılaşdırıb. Bu gün haqlı olaraq bütün müəllimlər cənab Prezidenti dəstəkləyir və dəstəkləyəcəkdir.

Ofelya MƏMMƏDOVA – Azərbaycan Respublikasının əməkdar müəllimi: – Müqəddəs məbədgah sayılan məktəbdə gələcəyimiz etibar ediləcək uşaqlar həyatda düzgün yol tutmağı, mənsub olduğu xalqın inkişafında fəal iştirak etməyi öyrənir, bilik, savad qazanırlar. Ona görə də ölkəmizdə və onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan muxtar respublikamızda strateji sahə sayılan təhsilin inkişafına böyük qayğı göstərilir. Pedaqoji fəaliyyətimdə mən bunu daha yaxından görürəm. Çalışdığım Heydər Əliyev adına tam orta məktəb üçün müasir tələblərə cavab verən, hər cür şəraitə malik olan yeni məktəb binası tikilərək ixtiyarımıza verilib. Bu, məktəbin kollektivini öz uğurlarını daha da artırmağa sövq edib. Ona görə

də fəaliyyət göstərdiyi illər ərzində tədris ocağı yüksək uğurlar qazanmağa nail olub. Bu il isə məktəbimiz qazandığı uğurları bir qədər də artırıb. Belə ki, 11 məzunumuz 500-dən yuxarı bal toplayaraq Azərbaycanımızın müxtəlif ali məktəblərinə qəbul olunub. Onlardan biri isə 687 bal toplayaraq Prezident təqaüdünə layiq görüldü. Təbii ki, bu uğurların təməlinə təhsilə göstərilən qayğı durur.

Onu da qeyd edim ki, müəllimlərimizin əməyinin qiymətləndirilməsi də diqqət mərkəzindədir. Bu günlərdə həmin sevincdən mənə də pay düşdü. İndi ikiqat sevinc yaşayıram. Həm fəxri ada layiq görüldüm, həm də dəstəklədiyim namizəd Prezident seçildi.

Çərkəz FƏTƏLİYEV – Naxçıvan Muxtar Respublikasının əməkdar müəllimi: – Mən Şahbuz rayonunun Yuxarı Qışlaq kəndində anadan olmuşam. Həmin kənd məktəbində orta təhsil almışam. Hazırda həmin məktəbdə “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” fənnini tədris edirəm. Dərindən dərk edirəm ki, biz müəllimlər müstəqil Azərbaycanımızın ictimai-siyasi həyatında fəal çalışıb, Vətənin, xalqını, dövlətini ürəkdən sevən vətənpərvər, savadlı gənclər yetişdirməliyik. Bu yolda mən də əlimdən gələni əsirgəmirəm. Hər il dərslərimə şagirdlərimin bir neçəsi ali məktəb tələbəsi adına layiq görülür. Bir müəllim kimi bu, məni sevindirir. Bu günlər isə daha bir sevinc yaşadım. Dövlətimiz mənim əməyimi yüksək qiymətləndirdi. “Naxçıvan Muxtar Respublikasının əməkdar müəllimi” fəxri adına layiq görülmüşəm. Bu, ümumilikdə, Yuxarı Qışlaq kənd tam orta məktəbinin bütün kollektivinə verilən qiymətdir. Belə sevinc yaşadığım günlərdə demək istəyirəm ki, bu gün ölkəmizdə həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatlar nəticəsində bütün sahələr uğurla inkişaf edir. Təhsil sahəsi isə öndə gedir. Bir də ona sevinirəm ki, bu inkişaf davamlıdır və ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu siyasi xətt davam edəcəkdir.

İlham ŞƏKƏRƏLİYEV – Azərbaycan Respublikasının əməkdar

müəllimi: – Sevinirəm ki, fəxri ad almağım ölkəmizdə prezident seçkiləri ərafəsinə təsadüf edib. Bütün xalqımızın böyük ümidlər bəslədiyi, ulu öndər Heydər Əliyev siyasətinə sadıq bir namizəd – cənab İlham Əliyev yenidən böyük qələbə qazanaraq Prezident seçildi. Cənab İlham Əliyev çıxışlarında vurğulayıb ki, mən hər bir Azərbaycan vətəndaşının Prezidentiyəm. Son 10 ildə bu fikir Prezidentin öz sözlünə sadıqlığı ilə sübut olunub. Seçkilərdə mənim də bir ziyalı və vətəndaş kimi mövqeyim qəti və aydın idi. Ürəkdən inanıram ki, cənab İlham Əliyev bundan sonra da Azərbaycan dövlətinin inkişafı və xalqımızın firavanlığı yolunda çox işlər görəcək.

Qaldı ki, fəxri ad almağıma, bundan böyük sevinc ola bilərmə? Anadan olduğum Şurud kəndinin orta məktəbində təhsil almışam. Pedaqoji fəaliyyətə də burada başlamışam. İndi isə bu təhsil ocağında direktor vəzifəsində çalışıram. Təltif olunmağım mənə böyük sevinc bəxş etdi. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisində mükafatların təqdimat mərasimində Ali Məclis Sədrinin bizimlə səmimi söhbəti və tövsiyələri gələcək fəaliyyətimdə mənə stimol olacaq.

Məsmə ƏLİYEVƏ – Naxçıvan Muxtar Respublikasının əməkdar müəllimi: – Əvvəlcə onu deyim ki, təhsilin inkişafı və cəmiyyətin bütün sahələrinə nüfuz etməsi hər bir dövlətin ali məqsədlərindən biridir. Bu məqsədin həyata keçirilməsi isə ölkədə yüksək savad və peşəkarlıq səviyyəsinə malik müəllimlər ordusunun yaradılmasından asılıdır. Sevindirici haldır ki, bu gün ölkəmizdə ixtisaslı, öz peşəsini dərin məhəbbətlə sevən müəllimlər ordusu vardır. Təbii ki, bütün bunlar dövlət başçısının təhsilin inkişafına və müəllimlərə göstərdiyi qayğı və diqqət hesabına olmuşdur. Mən Culfa şəhər 3 nömrəli tam orta məktəbdə “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” fənnini tədris edirəm. Uzun illərdir, təhsil sahəsində olduğum üçün müqayisə aparmaq imkanım var. Təhsilə göstərilən dövlət qayğısı heç zaman belə olmayıb. Gələcəyə hesablanmış bu qayğının davamlı olmasını bir müəllim kimi arzulayırdım və bu arzumuz çatdı. Çünki 2013-cü ildə keçirilən prezident seçkilərində xalqın dəstəklədiyi namizəd qələbə çaldı. Sonda isə söz verirəm ki, bundan sonra da şagirdlərimin yüksək intellektual səviyyəyə malik, milli dəyərlərə hörmətlə yanaşan, bilikli, vətənpərvər gənclər kimi yetişməsi, xalqımız və dövlətimiz üçün yararlı vətəndaş olması istiqamətində yorulmadan çalışacağam.

☞ Sara ƏZİMOVA

Hüquqi maarifləndirmə günün tələbidir

Sual: İxtisası (peşəsi) üzrə ilk dəfə işə götürülən şəxslərə sınaq müddəti müəyyən edilməlidirmi?

Cavab: Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 51-ci maddəsinə əsasən, əmək müqaviləsi işçinin peşəkarlıq səviyyəsini, müvafiq əmək funksiyasını icra etmək bacarığını yoxlamaq məqsədilə sınaq müddəti müəyyən edilməklə bağlanıla bilər. Sınaq müddəti 3 aydan artıq olmamaq şərtlə müəyyən edilir və bu müddət işçinin faktiki olaraq əmək funksiyasını icra etdiyi iş vaxtından ibarətdir. İşçinin əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirdiyi, habelə iş yeri və orta əməkhaqqı saxlanılmaqla işdə olmadığı dövrlər sınaq müddətinə daxil edilmir. Sınaq müddəti göstərilməyən əmək müqaviləsi sınaq müəyyən edilmədən bağlanmış hesab olunur.

Yaşı 18-dən az olan şəxslərlə, müsabiqə yolu ilə müvafiq vəzifəni tutanlarla, hamilə və üç yaşına çatmamış uşağı olan qadınlarla, habelə üç yaşınadək uşağını təkbaşına böyüdən kişilərlə sınaq müddəti bağlanılır. Həmçinin təhsil müəssisəsini bitirdiyi ildə ixtisası (peşəsi) üzrə ilk dəfə işə götürülənlərə, ödənişli seçkili vəzifəyə seçilmiş şəxslərə, iki ay müddətində əmək müqaviləsi bağlanmış şəxslərə, tərəflərin razılığı ilə müəyyən edilən digər hallarda sınaq müddəti müəyyən edilmir.

Sınaq müddəti qurtaranadək tərəflərdən biri digərinə üç gün əvvəldən yazılı xəbərdarlıq etməklə əmək müqaviləsini poza bilər. Bu müddət qurtaranadək tərəflərdən biri əmək müqaviləsinin xitamını tələb etməyibsə, işçi sınaqdan çıxmış hesab edilir. İşçi sınaqdan çıxmış hesab edildiyi andan etibarən əmək müqaviləsinə yalnız Əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada və əsaslarla xitam verilə bilər.

Əmək müqaviləsində sınaq müddəti müəyyən edilərkən həmin müddət ərzində işçinin sınaq zamanı özünü doğrultmadığına görə işəgötürən tərəfindən əmək müqaviləsinə xitam verilməsi şərti göstərilməlidir. Sınaq müddətində özünü doğrultmamış işçinin əmək müqaviləsinə işəgötürənin əsaslandırılmış əmri ilə xitam verilə bilər.

Sual: Mağazadan alınan mala görə hesablaşma necə aparılmalıdır?

Cavab: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 15.04.1998-ci il tarixli, 80 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında ticarət, məişət və digər növ xidmət (iş görülməsi, xidmət göstərilməsi) Qaydaları”nın 38-ci bəndinə əsasən, alıcılar aldıkları mallara görə nağd pul verməklə, yaxud bank idarələrinin verdikləri çek kitabçaları, hesablaşma çekləri və kredit kartları vasitəsi ilə qeyri-nağd hesablaşma yolu ilə hesablaşa bilərlər.

Sual: Saxlama müddəti ötmüş məhsulların satılmasına görə tətbiq olunan inzibati cərimənin məbləği nə qədərdir?

Cavab: Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 228.0.2-ci maddəsinə əsasən, saxlama müddəti ötmüş məhsulların satılmasına görə vəzifəli şəxslər min beş yüz manatdan iki min manatadək, hüquqi şəxslər dörd min manatdan beş min manatadək cərimə edirlər.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun Hüquqi təminat və informasiya şöbəsi

“Araz-Naxçıvan” bu gün növbəti oyununu keçirəcək

Bu gün “Araz-Naxçıvan” futbol komandası I divizionun 5-ci turu çərçivəsində növbəti oyununu keçirəcək. Qırmızı-ağlar Naxçıvan Muxtar Respublika Stadionunda Yevlaxın “Karvan” komandasını qəbul edəcəklər. Saat 16⁰⁰-da başlayacaq matçı idarə edəcək hakimlər briqadası da artıq məlumdur. Oyunun baş hakimi kimi meydana Feyzulla Feyzullayev çıxacaq. Roman Vasilyev və Hüseyn İmanov bu görüşdə F.Feyzullayevə kömək edəcəklər. Oyunda dördüncü hakim funksiyasını Etibar Həsənov yerinə yitirəcək. Yavər Rəhimov isə Naxçıvanda keçiriləcək matçda hakimlərin işinə qiy-

mət verəcək.

“Araz-Naxçıvan” “Karvan”la oynayacağı matç tam olaraq hazırdır. Komandanın heyətində zədəli və ya cəzalı futbolçuların olmaması baş məşqçi Əsgər Abdullayevi sevincinə bilməz. Cari mövsümdə məğlubiyyətsiz oyunlar seriyasını davam etdirmək üçün Naxçıvan təmsilçisinə mütləq qələbə lazımdır. “Karvan”a gəlincə isə Kənan Kərimovun rəhbərlik etdiyi komanda cari mövsümdə cəmi bir qələbə qazanıb. Səfər görüşlərində inamsız təsir bağışlayan Yevlax təmsilçisinin muxtar respublikadan 3 xalla qayıdacağı mümkünsüz görünür.

☞ Ceyhun MƏMMƏDOV

2013-cü ilin oktyabr ayında rayon (şəhər) məşğulluq mərkəzləri tərəfindən keçiriləcək əmək yarmarkalarının qrafiki

№	Rayon (şəhər)	Yarmarkanın keçirildiyi yer	Yarmarkanın keçirilmə tarixi	Yarmarkanın keçirilmə vaxtı
1	Sədərək rayonu	Heydərabad qəsəbə mərkəzi	18.10.2013	11 ⁰⁰
2	Kəngərli rayonu	Məşğulluq Mərkəzinin inzibati binası	22.10.2013	11 ⁰⁰
3	Şahbuz rayonu	Şahbuz şəhər “Araz” kinoteatrının binası	23.10.2013	11 ⁰⁰
4	Culfa rayonu	Məşğulluq Mərkəzinin inzibati binası	24.10.2013	11 ⁰⁰
5	Ordubad rayonu	Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin binası	25.10.2013	11 ⁰⁰
6	Babək rayonu	Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin binası	29.10.2013	11 ⁰⁰
7	Şərur rayonu	Şərur Şəhər Mədəniyyət Sarayı	30.10.2013	11 ⁰⁰
8	Naxçıvan şəhəri	Naxçıvan “Gənclik” Mərkəzi	31.10.2013	11 ⁰⁰

ŞƏRQ qapısı

Baş redaktor:
TURAL SƏFƏROV

Ünvan: AZ-7000,
Naxçıvan şəhəri, “Təbriz” küçəsi, 1.
Telefonlar: Məsul katib: 545-62-47
Şöbələr: 545-81-44, 545-51-18
Müxbirlər: 545-75-21, Faks: 544-52-52
E-mail: serqqapisi@nakhchivan.az

Qeydiyyat №: 575

*Əlyazmalara cavab verilmir
və onlar geri qaytarılır*

Nömrəyə məsul: Səbuhi Hüseynov

*Qəzet redaksiyanın kompüter mərkəzində yığılıb, səhifələnib və
“Əcəmi” NPB-də ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.*

Tiraj: 3940. Sifariş № 944